

T.C.
Marmara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı
Coğrafya Öğretmenliği Bilim Dalı

**COĞRAFYA ÖĞRETİMİNDE KARİKATÜR MATERYALİ
KULLANIMININ ÖĞRENCİ BAŞARISINA ETKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Nihal AYYILDIZ

İstanbul 2010

T.C.
Marmara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı
Coğrafya Öğretmenliği Bilim Dalı

**COĞRAFYA ÖĞRETİMİNDE KARİKATÜR MATERYALİ
KULLANIMININ ÖĞRENCİ BAŞARISINA ETKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Nihal AYYILDIZ

Danışman: Prof. Dr. Ramazan ÖZEY

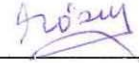
İstanbul 2010

T.C.
Marmara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı
Coğrafya Öğretmenliği Bilim Dalı

Nihal AYYILDIZ tarafından hazırlanan COĞRAFYA ÖĞRETİMİNDE KARİKATÜR MATERYALİ KULLANIMININ ÖĞRENCİ BAŞARISINA ETKİSİ başlıklı bu çalışma, 01.03.2010 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

İmzalar

Danışman : Prof. Dr. Ramazan ÖZEY

Üye : Prof. Dr. Nuriye GARİPAĞAOĞLU

Üye : Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÜNLÜ

ÖNSÖZ

T.C. Marmara üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'nün Yüksek Lisans Programının gereği olarak hazırlanan bu çalışma, coğrafya öğretiminde karikatür kullanımının öğrenci başarısına etkisini ölçmeye yöneliktir. Bu maksatla İstanbul ili Zeytinburnu ilçesi İhsan Mermerci Lisesi'nde iki ayrı sınıf örneklem olarak seçilmiş, belirlenen konular deney grubuna karikatür kullanılarak, kontrol grubuna anlatım ve soru-cevap yöntemlerini kapsayan geleneksel anlatım yöntemi kullanılarak işlenmiştir. Araştırmada uygulanan öntest ve sontest puanları SPSS programında bağımsız testi kullanılarak değerlendirilmiş, karikatür materyali kullanılan deney grubunun başarılarının, geleneksel yöntemle ders işlenen sınıftaki öğrencilerin başarı düzeylerinden daha fazla olduğu görülmüştür. Başta tez çalışmam süresince akademik açıdan desteğini esirgemeyen, bilgi ve tecrübeleriyle bana yol gösteren danışman hocam Prof. Dr. Ramazan ÖZEY'e, Pror. Dr. Nuriye Garipağaoğlu, Yar. Doç. Dr. Mehmet ÜNLÜ'ye, İhsan Mermerci Lisesi'nin kapılarını sonuna kadar açan ve uygulama sırasında teknik desteklerini esirgemeyen okul müdürü Recep YILMAZ'a sonsuz teşekkürler.

ÖZET

Araştırmanın uygulaması, 2008-2009 öğretim yılında İstanbul ili, Zeytinburnu ilçesinde bulunan Zeytinburnu İhsan Mermerci Lisesi'nde, aynı öğretmenin iki ayrı lise ikinci sınıfında, elli öğrenciden oluşan örneklem üzerinde gerçekleşmiştir. Araştırmada, öntest-sontest kontrol gruplu deneysel desen kullanılmıştır

Araştırmanın verileri, araştırmaya dahil olan konuların işlenmesinden önceki konulardan oluşan Erişi Testi (öntest) ve araştırmaya dahil olan konulardan oluşan Erişi Testi (son test) ile toplanmıştır Araştırmanın alt problemlerine ilişkin bulgular; SPSS programı ile bağımsız testi kullanılarak analiz edilmiştir. Yapılan uygulama ve değerlendirmelerin sonucunda coğrafya öğretiminde "karikatür" kullanılarak yapılan öğretim yöntemi ile öğrenim gören öğrenciler "Göçlerin Nedenleri ve Sonuçları" ünitesi konularını öğrenmede, geleneksel öğretim yöntemiyle öğrenim gören öğrencilerden daha başarılı olmuşlardır.

ABSTRACT

The research was applied to 50 different students who were attending İhsan Mermerci High School at second class from 2008 to 2009 education period in Zeytinburnu-İstanbul. In the research ,experimental design was used with pre and last test controlled group.

The inputs of the research were collected from the subjects which were pre-research subjects (pre-test) and were research subjects(last-test).The finds about the sub problems of the research were analyzed by using SPSS programme and independent test. At the end of the application and evaluations, the students who used caricature during the education of geography became more successful while learning the subject of ‘the reasons and results of immigration’ than the students who used traditional education method.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vi
TABLO LİSTESİ.....	vii
ŞEKİL LİSTESİ.....	viii
GİRİŞ	1
BÖLÜM I: PROBLEM DURUM	5
1.1. SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ VE COĞRAFYA ÖĞRETİMİ	5
1.2. COĞRAFYA ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER	8
1.3. COĞRAFYA ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN ARAÇ VE GEREÇLER.....	13
1.4. COĞRAFYA ÖĞRETİMİNDE KARİKATÜR MATERYALİ.....	21
1.4.1. Karikatürün Tarihi	21
1.4.1.1. Türk Karikatürünün Tarihsel Arka Planı.....	27
1.4.1.2. Coğrafya Dersinde Karikatürün Önemi.....	31
1.5. KARİKATÜRE DAYALI COĞRAFYA ÖĞRETİMİ	34
Problem Durumu	39
Araştırmanın Önemi.....	40
Alt Problemler.....	41
Sayıtlar	42
Sınırlılıklar	42
Tanımlar	43
İlgili Yayın ve Araştırmalar	43
BÖLÜM II: YÖNTEM	47
2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	47
2.2. EVREN VE ÖRNEKLEM.....	47

2.3. VERİLERİN TOPLANMASI.....	48
2.4. VERİLERİN ANALİZİ	48
BÖLÜM III: BULGULAR VE YORUMLAR	49
3.1. DENEY VE KONTROL GRUBUNUN ÖN TEST SONUÇLARINA AİT BULGU VE YORUMLAR.....	49
3.2. DENEY VE KONTROL GRUBUNUN SON TEST SONUÇLARINA AİT BULGU VE YORUMLAR	51
3.3. KONTROL GRUBUNUN ÖN TEST VE SON TEST SONUÇLARINA AİT BULGULAR	53
3.4. DENEY GRUBUNUN ÖN TEST VE SON TEST SONUÇLARINA AİT BULGULAR.....	54
3.5. DENEY VE KONTROL GRUBUNUN ÖN TEST-SON TEST ARASINDAKİ PUAN KAZANÇLARINA AİT BULGU VE YORUMLAR.....	54
BÖLÜM IV: SONUÇ VE ÖNERİLER.....	57
4.1. SONUÇ	57
4.2. ÖNERİLER	58
KAYNAKLAR	61
EKLER.....	69
EK 1. KARİKATÜRE DAYALI COĞRAFYA ÖĞRETİMİ ETKİNLİK SUNULARI.....	69
EK 2: GÖÇLER İLE İLGİLİ ÖNTEST SORULARI	74
EK 3: GÖÇLER İLE İLGİLİ SONTEST SORULARI.....	77

KISALTMALAR

Çev.	:	Çeviren
Der.	:	Derleyen
Ed.	:	Editör
Yay.	:	Yayına Hazırlayan
Bkz.	:	Bakınız
SPSS	:	Statistical Package for Social Sciences (Sosyal Bilimler İçin Paket Program)
G	:	Grup
R	:	Grupların oluşturulmasındaki yansızlık
X	:	Bağımsız Değişken Düzeyi
O	:	Ölçme
N	:	Gruptaki mevcut sayısı
S	:	Varyans
p	:	Anlamlılık düzeyi
Ort	:	Aritmetik Ortalama

TABLO LİSTESİ

Tablo 1:	Etkili ve Etkili Olmayan Öğretmen Davranışları.....	11
Tablo 2:	Sınıf Ortamında Kullanılan Görsel-İşitsel Araçlar	20
Tablo 3:	Araştırmanın Modeli	47
Tablo 4:	Kontrol ve Deney Grubunun Ön Test Sonuçları.....	50
Tablo 5:	Kontrol ve Deney Grubunun Ön Test Sonuçları İlişkisiz Örneklemeler T Testi İle Analizi	51
Tablo 6:	Kontrol ve Deney Grubunun Son Test Sonuçları	52
Tablo 7:	Kontrol ve Deney Grubunun Son Test Sonuçları İlişkisiz Örneklemeler T Testi İle Analizi	53
Tablo 8:	Kontrol Grubunun Ön ve Son Test Sonuçlarının İlişkili Örneklemeler T Testi İle Analizi	53
Tablo 9:	Deney Grubunun Ön ve Son Test Sonuçlarının İlişkili Örneklemeler T Testi İle Analizi	54
Tablo 10:	Deney ve Kontrol Grubunun Ön Test-Son Test Arasındaki Puan Kazanç Sonuçları	55
Tablo 11:	Deney ve Kontrol Grubunun Ön Test-Son Test Arasındaki Puan Kazanç Sonuçlarının İlişkisiz Örneklemeler T Testi İle Analizi.....	56

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Dale'in Yaşantı Konisi	18
---------------------------------------	----

GİRİŞ

Bilim ve uzay çağı olarak adlandırabileceğimiz 21. asır, her alanda yeni çığırlar açmaktadır. Bütün bilimlerin yeni nesle aktarım aracı olan "Eğitim" alanında da tüm dünyada ve Türkiye'de yoğun çalışmalar yapılmakta; bu çalışmalar kendini özellikle yöntem, teknik ve araç-gereç alanında göstermektedir.

Eğitim – Öğretim sisteminde bir konu işlenirken çeşitli yöntemler izlenir: 1) Anlatma Yöntemi 2) Tartışma Yöntemi 3) Problem Çözme Yöntemi 4) Gezi – Gözlem yöntemi 5) Soru – Cevap Yöntemi 6) Laboratuar Yöntemi 7) Örnek Olay İnceleme Yöntemi 8) Drama Yöntemi 9) Ev Ödevi

Yöntemi gibi. Bu yöntemler tek başına ya da birkaçı birleştirilerek kullanılabilir. En yaygın ve en eski yöntem, anlatım yöntemidir.

Özellikle sosyal bilimler alanında ya da sözlü anlatım gerektiren tüm etkinliklerde bu yöntem kullanılmaktadır (Özer, 2005: 72-74).

Türkiye'de ve dünyada öğrenme kuramları üzerine pek çok çalışma yapılmıştır ve çalışmalar sonsuza kadar sürdürülecektir. Özellikle yeni teknolojilerin paralelinde yeni araç – gereçlerin ortaya çıkması, öğretim kuramlarının geliştirilme çabası bu konuyu sürekli gündemde tutmaktadır.

Öğretimin araçla desteklenmesi konusu başlangıçtan beri üzerinde en çok durulan konudur. Araçlarla desteklenen öğretimin, anlatıma dayanan öğretime göre daha etkin olduğunu gösteren pek çok araştırma vardır (Varış'tan aktaran Özer, 2005: 72-74).

Eğitim, kişinin kendini tanımasına yardım eden, onu geleceğe hazırlayan,sosyal uyum içinde yaşamasına zemin oluşturan çalışmalar bütünüdür. İnsanın,duygu ve düşünce hayatının değişmesine yardım eden, hareket ve davranışlarını yöneten,

kontrol eden, iradesini düzenleyen özelliğiyle eğitim, ciddi ve önemli bir olgudur. İnsanoğlunun, eğitime ve eğitime ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaç kısa zaman dilimleri içinde sonuç alınacak bir uğraş değildir. Eğitim; insanlardaki

Doğuştan gelen yetenekleri keşfeden, geliştiren, insanların bilgi ve görgülerinde geçerli saydığımız şeyleri yeni kuşaklara aktaran ve onları geleceğe hazırlayan kişilik ve kimlik kazandıran bir süreçtir (Çağlayan, 2003: 13-14).

Karikatür gibi görsel bir materyalin ders içinde ve ders kitaplarında kullanılması eğitimcinin işini kolaylaştırır.

Bir toplumun gelişmişliği ya da geri kalmışlığı ile o toplumun eğitim sistemi arasında yakın bir ilişki olduğu görüşü –yeni olmamakla birlikte- özellikle son çeyrek yüzyılda Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların yayınlarında, bilimsel çalışmalarında ve devlet adamlarının konuşmalarında sık sık dile getirilmektedir (Kaya, 1993: 1).

Bilim ve teknolojiadaki gelişmeler bir yandan, sosyal ve ekonomik krizler diğer yandan, eğitimde kavramsal ve yaklaşımsal değişimi zorunlu kılmaktadır. Diğer taraftan çağımızda gelişen ve yaygınlaşan özgürlük, sosyal adalet ve demokrasi anlayış ve istekleri, "düşünen, eylemde bulunan, inanan" insana, diğer bir deyişle "aksiyon adamına" olan gereksinimi artırırken, bu nitelikler açısından bireyler arası boşluğun artması, toplumsal yaşamda olumsuz doğurgular yaratan bir çelişki oluşturmaktadır. Ayrıca bir yandan çağdaş olgular ve çağdaş insanın yaşam tarzı ile ilgili beklentileri ve anlayışları, diğer yandan insanın eğitimi konusundaki bilgilerin gelişimi ile bu alanda işe koşabilecek teknolojik olanakların artması, "Bilgi-Eğitim-İnsan" arasında geleneksel ilişki biçiminde değişimi zorunlu kılmakta ve bu durum eğitimde farklı amaçlara, geleneksel içeriklere, farklı yöntemlere ve farklı yaklaşımlara yönelmeyi gerektirmektedir (Alkan, 1998: 97).

Hıfzı Topuz, "İletişimde Karikatür ve Toplum" adlı kitabında, " Karikatür; eğitimde, okul dışı eğitimde, yetişkinlerin eğitiminde bir işlev bulabilir." dedikten sonra, bu konuda Küba'da, Hindistan'da, Almanya'da, Fransa'da yapılan uygulamalardan söz etmektedir. Tarımda, hayvancılıkta, siyasal eğitimde, teknik öğretimde karikatürlü

anlatımın uygulandığını belirten Topuz, bu konuda yapılan araştırmalardan da söz etmektedir: Karikatürlere bakarak tarihi izlemek üzere çeşitli incelemeler yapmıştır. Jeon Duche'nin "Karikatürlerin Ardınca Fransa'nın İki Yüz Yıllık Tarihi", Jagues Letheve'in " III. Cumhuriyet Döneminde Karikatür ve Basın" ve Grand Cortenet'nın çeşitli incelemeleri bunun iyi örnekleridir (Topuz, 1986: 19).

Türkiye'de karikatür eğitimi ilk kez 1984 yılında Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi'nde ders programına alınmıştır. Aynı üniversitede Güzel Sanatlar Fakültesi bünyesinde Çizgi Film (animasyon) Bölümü kurulmuş ve yine bu bölüm içinde karikatür dersi de yer almıştır.

1993 yılında Bursa'da Uludağ Üniversitesi'nde de karikatür dersi, Resim Bölümü'nde Grafik Ana Sanat Dalı içerisinde uygulamalı olarak işlenmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda karikatür, uzunca bir zaman pek fazla ciddiye alınmamıştır.

2004 yılında ilk kez İlköğretim okullarının Türkçe dersi programlarında görsel okuma içinde "Karikatürde verilen mesajı algılar." ifadesiyle bu sanatın varlığı kabul görmüştür (Özer, 2005: 72-74).

Özellikle yabancı dil, sosyal bilgiler, tarih, coğrafya, fen gibi derslerde karikatür iyi bir araç olarak değerlendirilebilir. Ancak eğitimciler, bunu bugüne kadar pek kullanmamışlardır. Bunun en önemli nedenlerinden birisi öğretmenlerin dersle ilgili materyal bulamaması ya da kendisinin çizim konusunda eğitim görmemiş olmasıdır. Eğitimciler bu konuda ön çalışma hazırlamakta zorluk çekmektedirler. İkinci nedeni de karikatüre karşı takınılan geleneksel bir güvensizliktir. Karikatür çizen kişiler sanki konu ile hep alay eden, normal olayları gereksiz yere abartan kişiler olarak düşünülmektedir (Özer, 2005: 72-74)

Grünwald, Almanya'da yayınladığı "Ders İçinde Karikatür" kitabında, " Karikatür kültürü almış kişiler, karikatürlere yararlanarak ders verildiğinde, o kişiler gerçeği ve özellikle o konudaki problemleri daha iyi anlama yoluna gideceklerdir." demiştir (Özer, 2005: 72-74).

Avrupalı düşünürlerin yaptığı genel değerlendirmeler eğitimde kullanılırsa, en azından çocukla iletişim kurmada mizahî yaklaşımın çekiciliğinden söz edilebilir. Karikatürle iletişim, karmaşık olmayan kolay bir iletişimdir, dikkat çekicidir, şaşırtıcıdır. Bu iletişimin akılda kalan bir yanı mutlaka olacaktır. Karikatürün sıcaklığı, sevimliliği, gülmenin ve gülümsemenin verdiği rahatlık ve gevşemeden yararlanılarak istenilen mesajı öğrencilerin belleğine yerleştirmek zor olmasa gerek (Özer, 2005: 72-74).

Coğrafya dersini, sevilen dersler grubuna dahil edebilmek için karikatür materyalinin ders içerisinde kullanılması önemlidir. Öğrencide pedagojik hedeflere ulaşmada ve öğrenme isteğini arttırmada mizahtan yararlanılmalıdır.

Bu çalışmada daha etkili, haz alınan bir öğrenme ve öğretme amacıyla işe koşulan iki boyutlu materyaller kapsamında değerlendirebilecek görsel araçlardan karikatürlerin, coğrafya öğretiminde, öğrenci başarısı üzerindeki etkisi üzerinde durulmuştur. Çünkü bu araçların bilinçli kullanılması, hem öğretmene hem de öğrencilere; bilgiyi sunma, saklama, hatırlamayı hızlandırma gibi birçok işlemi ustalıkla, sıkılmadan yapabilme becerisi kazandıracaktır (Kalaycı, 200: 67).

Coğrafya dersini amaçları gerçekleşen ve sevilen dersler grubuna dahil edebilmek için yapılması gerekenler arasında, farklı öğretim yöntemlerinin ve ders araç gereçlerinin kullanılması önemli bir yer tutmaktadır. Bu araştırma, "karikatürlerin ders içerisinde ve ders kitaplarında önemli bir materyal olarak kullanımına dayalı derslerin dahil edildiği görsel öğrenmeyle ilişkisi, sonuçların çıkarılmasına dayanan 'buluş yoluyla öğretim' yönteminde karikatürün önemli bir kanıt olarak değerlendirilmesi, bu yöntemler sayesinde öğrencinin geçmişle birinci elden temas kurmasının sağlanması, gözün öğrenmeye olan etkisini çok yüksek olması ve görsel olarak öğrenen büyük insan kitlesinin varlığı, insanlığın görsel hafızasında resimlerin çok önemli bir yer tutması, öğrencilerin görsel araçlarla çok yoğun olarak karşılaşmaları, tarih gibi soyut kavramlara dayalı derslerin öğretiminde araç-gereç kullanmanın kaçınılmaz olması ve bu araç-gereçler içinde öğrencide pedagojik hedeflere mizanselin de eklenmesi açısından önem arz etmektedir."

BÖLÜM I

PROBLEM DURUM

Araştırmanın bu bölümünde; problem durumu, problem cümlesi, alt problemler, sayıtlılar ve sınırlılıklar üzerinde durulmuştur.

1.1. SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ VE COĞRAFYA ÖĞRETİMİ

Sosyal Bilimler insan hayatında çok önemli bir yeri doldurmaktadır. Özellikle İlköğretimde Sosyal Bilgiler dersleri çerçevesinde geliştirilecek özellikler orta öğretim ve yüksek öğretim için gerekli temelleri oluşturmaktadır (Paykoç, 1995: 46).

Ancak "Sosyal Bilimler Eğitimi" alanının gerek bütününde, gerekse ayrı ayrı disiplinlerinde bazı problemler gözlenmektedir. Bu problemlerin başında bu alana yeterince ilginin gösterilmeyişi gelir. Öğrenciler "Sosyal Bilimler Alanı"nın gereğini anlayamamakta, bu alanı fen ve matematik alanına göre daha az yararlı bir alan olarak görmektedirler. Bunun temelinde öğrencilerin Sosyal Bilimler öğretiminin amaçlarını kavrayamamaları ve bu derslerden gelecekteki yaşantılara dönük bir yarar beklememeleri gibi bazı nedenler yatmaktadır (Safran, 1998: 5).

Son yıllarda Sosyal Bilgiler öğretiminde üç temel eğilim ortaya çıkmaktadır.

- a) Siyasal, askeri ve diplomatik tarih yerine sosyal tarihe (Halkın tarihine) ağırlık verme,
- b) Çağımız toplumlarının çok yönlü kültürel özelliklerine (etnik, temel, ırk, din gibi) dikkat etme ve katkıda bulunma,
- c) Giderek artan bir küresel bakış açısı geliştirme.

Özellikle üçüncü eğilim eğitimde ulusallık ve küresellik arasında değişen yaklaşımların insan için önemi açısından kayda değer bir gelişmedir (Paykoç, 1995: 47). Sosyal Bilgiler Eğitiminde değişik yaklaşımlar çerçevesinde, belli bilgiler, beceriler, değerler, etkin öğrenme ve sosyal katılım gibi boyutlarda belli özelliklerin gelişmesi söz konusudur. Bu özellikler insan ilişkileri, hoşgörü, uluslar arası

anlayış,değişimle başa çıkma, kişilik gelişimi, barış, milli ve kültürel değerler, ekonomik verimlilik, vatandaşlık ve insan hakları gibi alanlarda toplanmaktadır.Sosyal Bilimler konuları, programlarda en kapsamlı dersleri içermekte ve öğrencilerin çok yönlü gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Bu alandaki öğretimin etkili ve verimli olması için iyi düzenlenmiş öğretim teknolojisine gereksinim vardır (Alkan, 1998: 91).

Dünyada, bilim ve teknoloji ile birlikte, toplum ve kültür hayatında görülen değişimler; birey ve kurumlar için yeni ihtiyaçlar oluşturup yeni imkânlar sunarken, bu değişme ve gelişmelerin doğal sonucu olarak bireylerin hayatında da önemli değişiklikler olmaktadır. Bir yandan gelişen teknolojinin ortaya çıkardığı insan gücü gerekleri ile insan gücünü çalıştırma ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi zorunluluğu; diğer yandan, yirminci yüzyılın özellikle son çeyreğinde, daha çok gelişmekte olan ülkelerde görülen nüfus patlaması; hızla gelişen toplumsal ve kültürel hayat düzeyi ve bununla ilgili istek ve beklentilerin artması; eğitimde görülen iyileştirmelerle giderek artan demokratikleşme isteği, eğitim sistemlerinde değişme ve yenileşme hareketlerinin kaynağı olmuştur. Buna bağlı olarak coğrafya kapsamına giren özellikle beşeri coğrafya konularında bilginin hızla değişmesi ve artması bu dersin öğretiminin içeriğinde ve düzenlenmesinde değişikliklerin yapılmasını zorunlu kılmıştır (Sözer, 1998: 64).

D.Alman eğitimcisi KELLER'e göre; "Coğrafya ve diğer yerbilimlerinin önemli kavram, kategori, kaide ve teorileriyle önemli düşünce ve çalışma metodları coğrafya dersinin muhtevasını teşkil etmektedir." (Nişancı, 1980: 344). Coğrafya dersi genellikle öğretmen ve öğrenciler tarafından ülkelerin, şehirlerin, nehir ve dağ isimlerinin öğrenilmesi olarak algılanmaktadır. Bu yaklaşım öğrencilerin coğrafyadan zevk almalarını ve öğrenmelerini olumsuz yönde etkilemektedir. Coğrafyadan sağlanan bilgilerle toplumsal yaşam, ekonomi ve kültürle ilgili çok çeşitli genellemelere ulaşmak mümkündür. Coğrafya konularının öğrenciler için anlamlı ve yararlı olması için coğrafya derslerinde kavram, ilke ve genellemelerin öğretimine ağırlık vermek gerekir (Erden: 38-39).

21. yüzyıla girerken Türkiye; ekonomik, çevresel, sosyal ve siyasi pek çok problemle karşı karşıya gelmiş bulunmaktadır. Tüm bu problemlerin üstesinden gelinerek ülke olarak gelişmişlik seviyesini yakalamamız, sadece bir ajandaki atılımlar ile değil, günümüzün gelişmiş ülkelerinde olduğu gibi, tüm alanlardaki gelişmelerle mümkün olacaktır.Şüphesiz ki; Türkiye'nin gelişmesinde en önemli rol oynayacak hususların başında da coğrafya bilimi, dolayısıyla coğrafi bilgiden yararlanma gelmektedir. Çünkü Türkiye'nin geçmişte ve günümüzde olduğu gibi gelecekte de, gerek ülke içi gerekse ülkeler arası arenada sahip olacağı özellikler ve üstleneceği rolleri, coğrafi özelliklerinden aynı düşünmek mümkün değildir.

Ülkenin; tanım, hayvancılık, balıkçılık, ormancılık, sanayi, ticaret,enerji, turizm, tarihi ve kültürel kısaca sahip olduğu tüm yeraltı ve yerüstü kaynaklanan potansiyelinin tespit edilmesi ve bunların topyekun ülke kalkınması için kullanılmasında coğrafya bilimi son derece önemlidir. Yine ülkenin başta komşuları olmak üzere diğer ülkelerle olan ilişkilerinin de sağlıklı geliştirilebilmesi için, bu ülkelerin de fiziki, beşeri, ekonomik, kültürel ve askeri özelliklerinin iyice bilinmesi gerekmektedir. Aynı şekilde ülke olarak yanlış arazi kullanım örneklerine bağlı olarak ortaya çıkan çeşitli çevre problemleri ve doğal afetler sonucunda meydana gelen maddi ve manevi kayıplar karşısında da etkin coğrafya eğitimine, dolayısıyla coğrafya bilimine ihtiyaç duymaktayız. Bu ve buna benzer verilebilecek pek çok örnekte de görüldüğü üzere, coğrafya Türkiye'nin topyekün gelişmesinde son derece önemsenmesi gereken ve tüm plan ve kararlarda mutlaka başvurulması gereken bir bilim dalıdır.

Peki coğrafya madem ülke kalkınmasında çok önemli bir bilim dalı, Türkiye bu bilim dalından günümüzde ne şekilde istifade ediyor? Gereken ölçüde coğrafya biliminden faydalanabiliyor mu? Günümüzdeki çeşitli uygulamalara bakılarak bu ve buna benzer sorulara pek de olumlu cevaplar verilememektedir. Bilim dalları belli bir ihtiyaca göre ortaya çıkmışlardır. Her biri uğraşmış oldukları alanlarda, yapmış oldukları çalışmalarla hayata dair bazı konularda insanlara büyük kolaylıklar sağlamaktadırlar. Bu nedenle,bir bilim dalının bir ülkede ne kadar önemsendiğini görebilmek için, o ülke insanlarının, o bilimin eğitimi ile öğrenmiş ve davranışlarına aksettirmiş olmaları gereken bazı uygulamalarını gözlemlemek yeterli olacaktır.

Karstik araziye inşa edildiği için bir süre sonra suyu yeraltına akan barajlar, yine yanlış yer seçimi yapılarak inşa edilen fakat kullanılmayan fabrikalar, ormanların yok edilmesi, onca ikazlara rağmen gaz ve su atıklarını arıtmadan doğaya bırakan sanayi tesisleri ve her şeyden önemlisi her defasında çok büyük can ve mal kayıplar verdiğimiz depremler ve sel felaketleri evet bütün bunlar ülke insanı olarak coğrafyaya ne kadar önem verdiğimizizi ve coğrafi bilgiyi hayatımızda ne kadar tatbik ettiğimizi gösteren örneklerden sadece bir kaçıdır. Tüm bu örneklere bakıldığında coğrafya biliminden ülke olarak yeterince istifade edemediğimiz ortaya çıkmaktadır. Peki problem nerede, neden biz ülke olarak bu bilim dalından, gelişmiş ülkelerde olduğu gibi yararlanamıyoruz? Bu sorunun belli başlı bazı temel nedenleri vardır. Bu nedenler genel olarak; coğrafya biliminin amacı, kullanım alanı kullanılan araç-gereç, metot ve teknikler, eğitim ve meslek dalları ilgilidir (Demirci, Sekin, Ünlü, 2002: 5).

1.2. COĞRAFYA ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER

Okul, bireylerin eyleyen olma yeteneğini ve istencini geliştirmeyi ve her birini ötekinin de kendisi kadar özgür olduğunu, kendisi kadar bireyselleşme ve toplumsal çıkarlarına dayalı değerleri koruma hakkının bulunduğunu öğretmeyi görev edinen bir mekândır (Gündüz, 2004: 158-159). Bu mekânda öğrencinin ileriye görebilen, bağımsız ve yaratıcı düşünen bireyler olması önemlidir. Bu, okullarda verilen bilgilerin yaşamda doğru bir biçimde uygulanmasına bağlıdır. Modern eğitim-öğretim faaliyetleri içinde, öğretmenler önemli bir yere sahiptir. Öğretmenlerin, okullarda üstlendiği öğretim uzmanlığı, öğretme, güdüleyicilik, idarî roller, liderlik, danışmanlık ve model olma gibi görevleri vardır (Atasoy, 2004: 294). Bu görevler içinde yer alan öğretme sürecinde, coğrafya öğretimini hangi ilke ve yöntemlerle, hangi araç ve gereçleri kullanarak yapması gerektiğini bilmeleri; derslerin genel hedefleri, işlenen ders konularının temel stratejileri ve amaçları gibi önemli temel esaslar hakkında da fikir ve görüş sahibi olmaları gerekir (Doğanay, 2002: 9). Hoşgörülü, adil, güler yüzlü, sevecen nitelikleri olan ve mesleğinde yeterli bilgiye sahip bir öğretmen, öğretme sürecinde de başarılı olabilir.

Ne yazık ki, okullarda verilen eğitim-öğretim faaliyetleri ve öğretmen nitelikleri dikkate alındığında, öğrenciler için coğrafyanın anlamı ve coğrafya öğretiminde sorunlu sonuçlara ulaşılabilir. Bu sonuçlar; okullarda coğrafya öğretiminin ezbere yönelik, yaratıcı ve bağımsız düşünceden yoksun, katı ve anlayışsız bir biçimde yapılmasıdır. Toplumun büyük bir kesimi coğrafyayı, sadece genel kültür veren bir bilim olarak kabul etmektedir (Doğanay, 1989: 10). Birçok eğitimci ve öğrenci derse az ilgi göstermekte ve olumsuz yönde etkilenmektedirler. Oysa, çevre ve insan arasındaki ilişkileri açıklayan coğrafyanın, okullarda coğrafi düşüncenin yapısına uygun verilmesi gerekir. Böylece, öğrencinin çevreye uyumu ve etrafında gelişen olaylar hakkında yorum gücü kazanması sağlanır. Diğer bir ifadeyle coğrafya, insanlara bağımsız, çok yönlü ve yaratıcı düşünebilme, ileriye görebilme, edinilen bilgileri günlük yaşamda kullanabilme alışkanlığı kazandırır. Zaten coğrafyanın ideolojisi de budur.

Belirtilen kazanımların ve bireyde istenilen davranışların gelişmesi büyük ölçüde okullardaki öğrenme sürecinin gerçekleşmesine bağlıdır. Öğrencinin ne bildiği, neyi yapabileceği, öğretmenin ne şekilde hangi öğretim yöntemlerini ve eylemleri kullanacağı önemlidir. Bu nedenle öğrencileri mümkün olduğunca derse katacak ve öğrenci dikkatini sağlayacak yöntemler seçilmelidir. Coğrafya öğretiminde anlatım, soru-cevap, gösteri, gezi-gözlem, deney ve problem çözme gibi farklı yöntemlerden yararlanılabilir (Karch ve Estabrooke, 1963: 122; Doğanay, 2002: 134; Sönmez, 2004: 92). Özellikle gezi-gözlem ve gösteri yöntemleriyle öğrenciler coğrafi kavramları daha kolay öğrenmekte ve hayal güçleri gelişmektedir. Anlatım yöntemi ile sunulan bir derste vadi, sürekli inişi bulunan uzun çukurluk olarak tanımlanmaktadır (İzbirak, 1986: 327). Bu ders içinde gezi-gözlem veya gösteri yöntemleri kullanılmazsa vadinin tanımı öğrenciler tarafından sadece ezberlenecektir. Oysa vadi kavramı uygulamalı olarak arazi üzerinde öğrenciye gösterilmiş olsa öğrenme olayı gerçekleşecek ve burada edinilen bilgi öğrenci tarafından benzer mekânlara transfer edilecektir. Ayrıca öğrencilerin farklı öğrenme önceliklerine uygun bir öğretimi gerçekleştirmek için coğrafya öğretmenleri yeni ve çeşitli öğretim yöntemleri geliştirebilirler. Özellikle CBS, uzaktan algılama ve simülasyon yöntemi gibi bilgisayar teknolojisinin coğrafya öğretimde kullanıldığı konularda öğretmenler eğitilebilir (Demirkaya, 2004: 54-75).

Bu yeni yöntemleri kullanan öğretmenler, öğrencilerin zihinlerindeki merak duygularını iletmemeleri için cesaretlendirerek, araştırma isteklerinin geliştirilmesine katkıda bulunabilir. Yine öğretmenlerin daha kaliteli bir coğrafya öğretimi yapabilmeleri için yeterli kaynak ve araç gerece sahip olmaları gerekir (Demirkaya, 2003: 98).

20. yüzyılın ikinci yarısında bilgi üretiminde meydana gelen patlamalar, bir insanın hayatı boyunca herhangi bir disiplinin alt dalındaki bilgilerin tamamını öğrenebilmesini imkansız hale getirmiştir. Bunun sonunda eğitimcilerin gündemini "ne öğretelim?" sorusu önemli ölçüde işgal etmeye başlamıştır. Bilgi üretimindeki patlamalar, iletişim alanında sağlanan gelişmeler, iş hayatındaki ihtisaslaşma ve fertlerin giderek farklılaşan eğitim ihtiyaçları, okulları fonksiyonlarının yeniden gözden geçirilmesini, öğretme-öğrenme stratejilerinin geliştirilmesini ve "ne öğretelim?" sorusunun yanında "nasıl öğretelim" sorusuna da cevap aranmasını gerekli hale getirmiştir (Nichol, 1991: 3).

Öğretimi burada bir iletişim süreci olarak aldığımızda; teknik anlamda iletişim,duygu, bilgi,düşünce ve fikirlerin ses, yazı, resim ve benzeri semboller yoluyla paylaşımıdır. Temelde, alıcının düşüncelerini ve eylemlerini etkilemek amacıyla kaynağın ürettiği mesajları belli bir kanal (araç-gereç) yoluyla alıcıyla paylaşma sürecidir. Bu tanıma göre kanalın görevi kaynak ve alıcı arasında bilgi paylaşımına aracılık etmek; bilgiyi kaynaktan alıcıya taşımaktır. Öğretim yöntem ve araçlarının amacı, iletişimi kolaylaştırmak ve öğrenmeyi artırmaktır (Yalın, 2001: 23).

Sınıf içi öğrenmenin temel anahtarı etkin öğrenmedir. Öğrenci, özellikle sınıf ortamında öğrenirken, zihnini etkin bir şekilde kullanmalıdır. Ders sırasında öğrenci düşünmeli, yeni bilgilerini öncekilerle karşılaştırmalı, bazı öğrenmeler arasındaki bazı ilişkileri görebilmelidir. Sınıf ortamında öğrenciler hangi nedenle olursa olsun zihinsel süreçleri yetersiz şekilde kullanıyorlarsa, o sınıf ortamında etkili bir öğretme-öğrenme sürecinden söz etmek olanaksızdır. Günümüzde en yaygın olarak kullanılan öğretim yöntemi düz anlatımdır. Üniversitelerde bile çoğu öğretim üyesi dersi anlatır ve öğrencilerde dinlerler. Genelde öğrenciler pasif konumdadırlar ve yeteri kadar dikkat toplamakta zorlanırlar. Bir öğretmen için etkin öğrenme

yöntemlerini bilmek, en azından öğrenmenin arkasında yatan mantığı kavramak çok önem taşımaktadır. Öğrencilerin sınıfta dersi dinlemekten daha fazlasını yapmaları gerektiği vurgulanmaktadır. Ders sırasında öğrenciler bilgi düzeyinin daha üst düzeyde zihinsel etkinliklerde bulunabilmektedirler. En azından kavramlar, olaylar, değişkenler arasındaki benzerlik, farklılık ve ilkeleri düşünüp bulabilmelidirler. Birçok konuda önceki öğrenmeleri ile o dersteeki öğrenmeleri arasındaki bağlantıları, ilişkileri benzerlik ve farklılıkları görebilmelidirler. Dolayısıyla, düzenlenecek öğretim etkinlikleri öğrencileri de etkin kılmalı, öğrenciler bir şeyler üretmeli, en azından yaptıkları hakkında düşünce üretmelidirler (Tan, 2001: 213).

Öğretmen yeterliliği öğretmende mevcut bulunan niteliklerdir. Öğretmen performansı ise öğretmenin sınıf içerisinde yaptığı davranışlardır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken durum, öğretmen performansının öğretmenin yeterlilikleri olduğu kadar yetersizliklerinden de kaynaklanan davranışları göstermesidir. Dolayısıyla öğretmenin performansı olumsuz da olabilir.

Tablo 1: Etkili ve Etkili Olmayan Öğretmen Davranışları

Etkili Öğretmen	Etkisiz Öğretmen
Atik ve coşkuludur.	Cansız, durgun ve sıkıntılıdır.
Öğrenci ve sınıf faaliyetleri ile yakından ilgilidir.	Öğrenci ve sınıf faaliyetlerine ilgisizdir.
Neşeli ve iyimserdir.	Kötümser ve mutsuzdur.
Kendi kendini kontrol eder. Kolayca sinirlenmez.	Kolaylıkla sinirlenir ve kendini kaybeder.
Şaka yaparak sınıfı eğlendirmekten hoşlanır.	Ya fazlasıyla ciddidir, ya da gereğinden fazla espri yapar.
Hatalarını belirleyerek kendisinin de hata yapabileceğini kabul eder.	Yaptığı yanlışların farkında değildir ve yanlış yaptığını kabul etmez.
Öğrencilerine yönelik davranışlarında tarafsız, adil ve objektiftir.	Öğrencilerine yönelik davranışlarında tarafsız, adil ve objektif değildir.
Sabırlıdır.	Sabırsızdır.
Faaliyetleri öğrenciler ile birlikte yürütür ve bu faaliyetler esnasında öğrencilerine sempatik ve anlayışlı davranır.	Çok nadir olarak faaliyetlerini öğrenciler ile birlikte yürütür ve bu faaliyetler esnasında öğrencilerine küçümseyici tarzda söz ve davranışlarda bulunarak ve öğrencilere sempati duymadığını gösterir.
Öğrencileriyle ilişkileri saygılı ve arkadaşçadır.	Öğrencileriyle ilişkilerinde soğuk davranır ve kendini onlardan uzak tutar.
Hem bireysel, hem de eğitsel problemleri konusunda öğrencilerine yardım eder.	Öğrencilerin bireysel ihtiyaç ve problemlerinden habersiz olduğunu gösterir.
Öğrencilerin daha başarılı davranışlar yapmaları için onları yönlendirir ve performanslarını över.	Öğrencilerin çalışmalarıyla ilgili herhangi bir yönlendirmede bulunmadığı gibi, çalışmalarını beğenmeyerek çok fazla eleştiri yapar.
Öğrencilerin çabalarını samimi olarak görür.	Öğrencilerin çabalarına şüphe ederek bakar.
Sosyal şartlar içerisinde öğrencilerin tepkilerini tahmin eder.	Sosyal şartlar içerisinde öğrencilerin tepkilerini tahmin etmez.
Kapasitelerini en üst düzeye çıkartmak için çabalayan öğrencilerini cesaretlendirir.	Kapasitelerini en üst düzeye çıkartmak için çabalayan öğrencilerini cesaretlendirmek için çaba sarf etmez.
Sınıftaki uygulamalar planlı ve iyi organize edilmiştir.	Sınıftaki uygulamalar plansızdır ve iyi organize edilmemiştir.
Sınıf faaliyetleri için hazırladığı plan esnekliklidir.	Hazırladığı plandan farklı hareket edemez ve planda belirtilen faaliyetleri katı bir şekilde uygular.
Öğrencilerin ihtiyaç ve bireysel farklılıklarını tahmin eder.	Öğrencilerin ihtiyaç ve bireysel farklılıklarını tahmin etmede başarısızdır.
İlgi çekici ve orijinal araç-gereç, materyal ve tekniklerle öğrencileri güdüler.	İlgi çekmeyen araç-gereç, materyal ve teknikleri kullanır.
Derste kullandığı gösteri ve açıklamalar açık ve pratiktir.	Gösteri ve açıklamaları çok değildir ve yetersiz şekilde yürütür.
Verdiği yönlendirmeler eksiksiz ve anlaşılabilir.	Verdiği yönlendirmeler eksik ve belirsizdir.
Öğrencilerine kendi problemlerini gidermeleri konusunda çaba harcamalarını ve bu çabalarını değerlendirmeleri için onları cesaretlendirir.	Öğrencilerine kendi problemlerini gidermeleri konusunda çaba harcamalarını ve bu çabalarını değerlendirmeleri için onları cesaretlendirme konusunda yetersizdir.
Sınıfta huzuru sağlayıcı, öğrenciye değer verici ve pozitif tarzda disiplin modellerini kullanır.	Öğrenciyi uzun uzadı yazarlar, alaya alır, anlamsız ve gereksiz ikazlar yapar veya cezaya başvurur.
Öğrencilere isteyerek, gönüllü olarak yardım eder.	Öğrencilere istemeyerek yardım eder veya yanlış şekilde yardımda bulunur.
İleriye görür ve potansiyel zorlukları çözmek için teşebbüslerde bulunur.	İleriye görme ve potansiyel zorlukları çözmede yetersizdir.

Eğer öğretmen bilgi aktarıcılıktan ziyade aktardığı bilginin uygulamaya konmasını, uzun süreli bellekte tutulmasını istiyorsa, öğrenme ve öğretme ortamında buna uygun yöntem ve tekniklere yer vermelidir (Akyol, 2002: 193)

Coğrafya derslerinde öğretilcek konunun içeriğine göre; düz anlatım, soru-cevap, problem çözme, gösteri (demonstrasyon), gözlem gezisi, rol oynama, örnek olay incelemesi, grup tartışması, benzetişim gibi genel öğretim metotlarının tamamı kullanılabilir. Coğrafya dersleri ülkemizde genel olarak öğretmen merkezli bir yapıda, düz anlatım yöntemiyle işlenmektedir. Bu durum öğrencilerin coğrafya dersini sıkıcı ve ezber ağırlıklı bir ders olarak görmelerinde önemli bir faktör olarak görülmektedir.

Öğretmenlerin en çok kullandıkları bir yöntem olan anlatım yöntemi öğretmen merkezlidir ve öğretmenin konuyu öğrencilere aktarması esasına dayanır. Anlatım, genelde kaynağın kontrolünde, öğrenenle sıkı etkileşime girilmeyen tek yönlü bir iletişim yöntemidir. Bu yöntem, özellikle sözel bilgilerin öğrencilere kazandırılmasında; öğrenci sayısı fazla olduğu sınıflarda ve bir konunun işlenmesinde öğretim için ayrılan süre kısa olduğu durumlarda kullanılır. Ayrıca öğrencilerin dikkatini çekme, önceki öğrenmelerle yeni konu arasında ilişki kurma, öğrencileri güdüleme, dersi özetleme gibi birçok öğretim durumlarında etkili olarak kullanılabilir. Anlatım yönteminde de konuların iyi anlaşılması ve ilgilerin çekilmesi için resim, şekil, grafik gibi görsel materyallerden yararlanmalıdır (Yalın, 2001: 60).

Burada yöntem bahsinde son olarak belirtmek gerekir ki; coğrafya konuları işlenirken yukarıda sıralanan yöntem ve tekniklerden sadece bir tanesini uygulama mecburiyeti yoktur (Baymur, 1941: 70). Öğretmen konusuna, hedeflerine, öğrenci grubuna, araç gereç yeterliliğine vs. göre en uygun yöntemi tespit edip uygulamalıdır.

1.3. COĞRAFYA ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN ARAÇ VE GEREÇLER

Coğrafya öğretiminde pek çok materyal kullanılmaktadır. Burada "materyal" terimi en geniş anlamıyla coğrafya öğretimini desteklemek ve öğrencilerin öğrenimine yardımcı olmak üzere, sınıf içi ve sınıf dışı çalışmalarda kullanılan tüm kaynakları

tanımlamaktadır. İnsan ve doğal ortam arasındaki etkileşimi konu alan ve ikisi arasındaki ilişkiyi sentez olarak sunan coğrafya, çok geniş bir araştırma alanına sahiptir. Doğal olarak bu kadar geniş araştırma alanı ve konusu olan bir bilimin öğretiminde de çok çeşitli materyal kullanımı söz konusu olacaktır. Ancak materyal kullanımında; materyalin seçimi, kazanımlara uygun olarak iyi tasarlanması, yerinde ve etkili sunulması öğrenmenin gerçekleşmesi açısından önemlidir.

Coğrafya öğretiminde, seçilen materyallerin sınıf düzeyine uygunluğu, kalitesi, öğrenciler tarafından kullanım biçimleri, öğretimin başarılı olup olmamasını etkileyen unsurlardır. Bu nedenle materyal seçimini etkileyen faktörleri belirlemek gerekir. Derslerde kullanılacak materyallerin seçimini etkileyen birçok faktör vardır. Bunlar; Uşun ve Yalın tarafından "öğretim hedefleri, öğretim yöntemi, öğrenci özellikleri (görsel-işitsel tercihleri, öğrenme düzeyleri vb.), öğretim ortamı(büyüklüğü, araç-gereç kullanımına elverişliliği), araçların özellikleri, gereçlerin tasarım özellikleri, öğretmen tutumları, becerileri, maliyet, zaman ve elde edebilme gibi sınırlamalar" şeklinde belirlenmiştir. Uşun ve Yalın, bu faktörlerin öğretme-öğrenme sisteminin unsurları olduğunu, karşılıklı etkileşim içinde bulduklarını, birinin seçim, tasarım ya da kullanımının diğerinin seçim, tasarım ya da kullanımını doğrudan etkileyebileceğini belirtmektedir.

Coğrafya öğretiminde, sınıf içi ve sınıf dışında yapılan çalışmalarda kullanılan materyallerin öncelikle uygunluğu ve doğruluğu değerlendirilmelidir. Burada uygunluk ve doğruluktan kastedilen; materyallerin, sınıf düzeyleri, amaç, bilimsellik, konu, öğrenme ihtiyaçları, görsellik, motivasyon, gerçekçilik, kazanımlar, vb. açısından ele alınıp irdelenmesidir.

Eğitim-öğretim ortamlarında kullanılan materyaller, öğrencilerin insanlar, alanlar, dünya ve evren hakkındaki düşüncelerini ve algılarını önemli ölçüde etkileyebilmektedir. Bu nedenle öğretim araç ve materyalleri seçilirken, kullanılan araç ve materyallerin insanlar, alanlar, bölgeler vb. hakkında dolaylı veya açıkça ortaya koydukları görüntüyü veya oluşturabilecekleri algıyı önceden göz önünde bulundurmak ve gerekli önlemleri almak gerekir. Ayrıca kullanılan materyallerin bir kişi veya grubun görüşlerini yansıtan, taraflı bakış açısı sunan özelliklerden ve etkilerden uzak olması sağlanmalıdır. Öğretmenlerin ve öğrencilerin taraflı bir bakış

açısı ile hazırlanmış materyalleri belirleyebilmesi, bunlarla baş edebilmesi için okullarda çeşitli öğretim stratejileri geliştirmek, bilimsel ve gerçekçi eğitim öğretim ortamları hazırlamak önemlidir. Böylelikle öğretmen ve öğrenciler, herhangi bir kaynağın eleştirel değerlendirmesini yapabilecek hâle gelirler.

Coğrafya Öğretiminde Kullanılan Başlıca Materyaller

Coğrafya öğretiminde kullanılan araç-gereç ve materyaller genel olarak; ders kitapları, haritalar, küreler, modeller, tablo ve grafikler, fotoğraflar, dergiler, CD ve kasetler, televizyon programları, slaytlar, müzik gibi görsel işitsel materyaller, sanat eserleri, doğal kaynaklar, çeşitli maketler, çalışma kağıtları vb. olarak sıralanabilir. Ancak coğrafya biliminin ve coğrafyacıların bilgiyi kazandırmadaki, kanıt ve materyal sunmadaki araçları yukarıda sıralananlarla sınırlı değildir.

Aslında derslerde; konu uzmanlarından, sanatçılardan, gezginlerden, önemli olayların tanıklarından yararlanmak ve onların tecrübelerini öğrenme ortamlarına taşımak, öğrenmeyi canlı, gerçekçi, kalıcı izli kıldığı gibi öğrencilerde yeni merak ve ilgi alanları yaratmakta, öğrenme ve araştırmaya motivasyonu artırmaktadır. Öğretim materyallerinin özellikleri, etkin bir şekilde hazırlanması ve seçilmesinde göz önünde bulundurulacak hususlar şöyle belirlenmiştir

- Materyalin program ile uyumlu ve programları destekleyecek nitelikte olması
- Materyalin içerdiği bilginin doğru ve güncel olması
- Materyalde kullanılan anlatım türünün açık ve anlaşılabilir olması
- Materyalin öğrenciyi güdüleyici ve ilgi çekici nitelikte olması
- Materyalin öğrencinin derse katılımını sağlayabilir nitelikte olması
- Materyalin teknik özellikler açısından yeterli olması
- Materyalin etkinliği hakkında önceden elde edilmiş bilgilere sahip olunması
- Materyalin içerik açısından tarafsız ve öğretimsel nitelikte olması

- Materyal kullanımını için gerekli kullanım kılavuzları (öğretmen- öğrenci) ve yazılı dokümanların olması
- Ders kitaplarının, içerik olarak araştırma, planlama, uygulama, eğitim teknolojilerinden yararlanma ve değerlendirme kılavuzu olacak, sonuçta öğrenci edindiği bilgi ve beceriyle kendisini değerlendirecek ve hayata geçirecek nitelikte olması
- Öğrenci ders kitaplarının, içerisine yazı yazılabilen, resim ve şekil çizilebilen boyama yapılabilen, düşünce oyun işlemlerinin yapılabildiği defter benzeri bir öğretim aracı olması

Öğretmen kılavuz kitabı, öğretmenlerin eksik kalan bilgi ve becerilerini geliştirmek; aynı zamanda yeni öğretim yöntem ve tekniklerinden onları haberdar etmek, daha yönlendirici bir konuma getirecek ve öğretmenin işini kolaylaştıracak şekilde hazırlanması (Coğrafya Dersi Öğretim Programı (2005 Programı), 2006: 97-154).

Eğitim-öğretim çalışmalarının tümünde kalıcı ve etkin öğrenmelerin gerçekleştirilmesi için çeşitli araç ve materyaller kullanılmaktadır. Coğrafya eğitiminde de çeşitli öğrenme ortamlarında materyaller kullanılmaktadır. Coğrafya eğitiminde aslında tüm çevre öğrenme ortamı olduğu için, derslerde kullanılan araç ve materyaller, pedagojik olmak şartıyla, çevremizde gördüğümüz canlı cansız pek çok nesne olabileceği gibi, öğretmenin ve öğrencinin kendi ürettiği birincil kaynaklar da olabilir. Bugüne kadar coğrafya öğretiminde, ders kitaplarının, harita ve kürenin dışında araç-gereç ve materyal kullanımına ve üretimine pek yer verilmediği görülmektedir. Ancak, 2009 coğrafya dersi öğretim programı ile derslerde araç ve materyal kullanımı, üretilmesi ve geliştirilmesi yönünde önemli bir zihniyet değişimi yaşanması ön görülmektedir. Bu programa göre; öğrenme alanlarına, kazanımlara, etkinliklere, öğrenme ortamına, kullanılan öğrenme yöntem ve tekniklerine, imkânlarla, öğrencilerin ilgi, merak ve yaratıcılıklarına, öğretmenlerin, okul yöneticilerinin ve velilerin katkılarına bağlı olarak her sınıf ve düzeyde birbirinden farklı ders araç ve materyali kullanmak ve üretmek mümkündür.

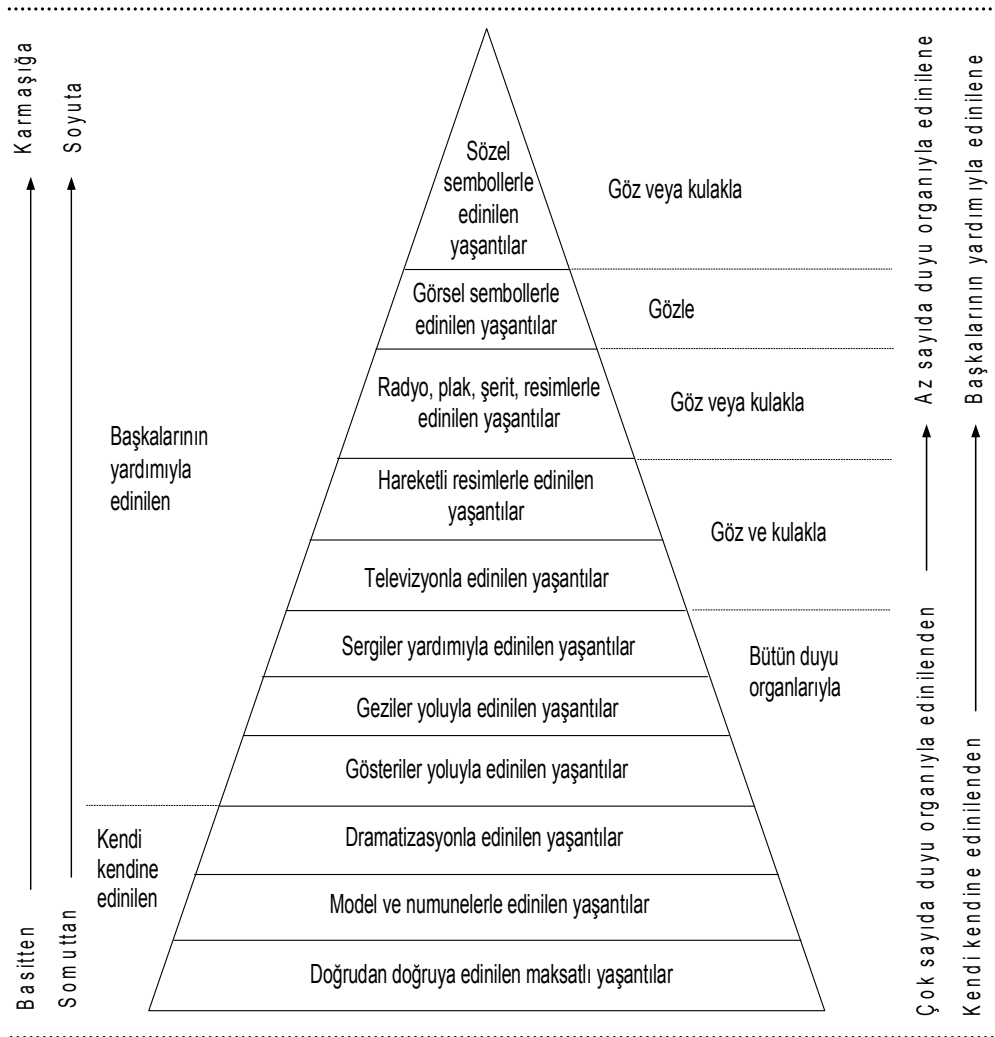
Yapılandırmacı yaklaşımın ve bu yaklaşıma uygun olarak kullanılacak yeni öğretim yöntem ve tekniklerinin öğretmenlere doğru şekilde aktarılması gerekmektedir. Bu amaçla; öğretmenlerin eksik kalan bilgi ve becerilerini geliştirmek, daha doğru yönlendirip işlerini kolaylaştırmak için, öğretmen kılavuz kitaplarına, hizmet içi eğitim çalışmalarına, müfettişlerin rehberliğine ihtiyaç vardır. Ayrıca eğitim fakültelerindeki öğretmen adaylarının da, programın yapısına ve değişen materyal anlayışına göre yetiştirilmeleri gerekmektedir. Ayrıca öğrenci ve öğretmenlere yönelik, her seviye ve konu düzeyinde, konuya ve kazanımlara uygun etkinlik örnekleri içeren yardımcı kitapların hazırlanması yararlı olacaktır. Bu tür kitaplar, yapılandırmacı yaklaşıma uygun olarak çeşitli tekniklerin kullanıldığı etkinlik örnekleriyle rehber olacağı gibi, yeni etkinlik ve materyal üretimine de katkı sağlayacaktır (Demiralp, 2007: 373-384).

Yukarıda belirtilen konular çerçevesinde coğrafyayı ele almak ve buna uygun bir öğretim gerçekleştirebilmek için öncelikle mekan ve malzeme gerekir. Bunun için önce her okul bünyesinde bir coğrafya sınıfı ile bir laboratuvar oluşturulması en ideal öğretim ortamıdır. Coğrafya sınıflarının konulara uygun harita, resim, poster, video ve TV gibi malzeme ile donatılması gerekir. Coğrafya tamamen uygulamaya yönelik bir bilim dalı olduğu için arazi çalışmaları ile sınıfta kullanılacak görsel malzeme eğitim ve öğretimi temelini oluşturmaktadır. Bu nedenle, öğretimin teorik kısmında anlatılan ya da tarif edilen konu hem görsel malzeme ile sınıfa taşınmalı hem de yerine gidilerek görülmeli ve incelenmelidir. Sınıfa taşıma işlemi; bilgisayar, film, fotoğraf, slayt, poster, şekil, harita, numuneler (bitki, taş, toprak) vb. gibi malzemenin getirtmesi ile olur.

İyi bir coğrafya öğretimi için bulunması gereken görsel malzeme ise şunlardan oluşur:

- a) Fotoğraflar (belirlene konulara göre çekilmiş ve ayrılmış)" .
- b) Slayt filmler (konulara göre ayrılmış)
- c) Haritalar (amaçlarına göre değişik türde ve ölçekte haritalar)
- d) Poster
- e) Tablo ve diyagramlar
- f) CD ROM

- g) Vide bant (konulara göre belirli amaçla çekilmiş)
- h) Haftalık, aylık vs. dergilerde yer alan coğrafya ile ilgili fotoğraflı güncel yazılar.
- ı) Günlük gazetelerden kesilen coğrafya konularını içeren haber kupürleri,
- j) Video ve TV
- k) Tepegöz (Över head projector)
- l) Slayt makinası
- m) Fotoğraf makinası

Dale'in Yaşantı Konisi

Şekil 1: Dale'in Yaşantı Konisi
(Vural, 2002:213; Yalın, 2001:19)

Şekil 1'de verilen Edgar Dale'nin deneyim ya da yaşantı konisine bakıldığında, öğrenmede temel bir ilke olarak kabul edilen somuttan soyuta ilkesinin yaşantı konisine aktarıldığı ve öğretim araçlarının bu ilkeye uygun şekilde sınıflandırıldığı açıkça görülmektedir. Koninin tabanında doğrudan elde edilen deneyimlerin yer aldığı, tepeye doğru yükseldikçe somut deneyimlerin yerini, soyut deneyimlere bıraktığı kolayca izlenmektedir. Öğretimde doğrudan deneyim, sonra doğrudan deneyimi temsil eden deneyim ve daha sonra semboller yoluyla deneyim kazanma gibi bir sıra izlenirse, somut deneyimlerin öğrenmeyi kolaylaştırdığı gibi soyut deneyimlerin hatırlanmasını ve kazanılmasını da kolaylaştırmaktadır. Bu yüzden öğretim araçları gerekli somut deneyimler sağlayarak öğrencinin daha sonra edineceği deneyimleri önceki deneyimlerle bağlantılandırmasına yardımcı olur.

Dolayısıyla, hangi yaşta olursa olsun, bir konu ile ilgili yeni şeylerin öğretilmesine somut mesajlarla başlanıp öğrenenin ilerlemesine paralel olarak yavaş yavaş soyutlaştırılan mesajlarla devam edilmesi ve bu çerçevede öğrencinin mümkün olduğunca çok duyu organının öğrenme işlemine katılacağı etkinliklerin düzenlenmesi, daha iyi öğrenme sağlayacaktır (Yalın, 2001: 21).

Cüceloğlu'nun da Los Angeles-Kaliforniya Üniversitesi'nden (UCLA) Mehrabian'ın 1981 yılında gerçekleştirdiği araştırmadan aktardığına göre; gözden gelen mesajlar ilk izlenimin % 55'ini, kulaktan gelen mesajlar % 38'ini oluşturmaktadır. Kişinin ne söylediğini belirten içerik ise ilk izlenimin ancak % 7'sini oluşturmaktadır. Bilgiyi görsel destekle sunmanın potansiyel olarak birçok yararları vardır. Bu yararların başlıcaları şunlardır;

- ✚ Öğrenciyi bilgiyi bir şekilde kendisine uygun düşen oranda sindirebilir.
- ✚ Dinlemenin temposundan dikkatlerini alarak onlara rahatlama olanağı verirler.
- ✚ Görsel olarak sunulduğunda ilişkiler, işlemler ve özetler gibi karışık bilgileri kavrayabilmek daha kolaydır.
- ✚ Resimler öğrencilerden güçlü duygusal karşılıklar alırlar ve onlar arasında belirli bir ruh hali oluştururlar (Cüceloğlu, 2002: 64).

Tablo 2: Sınıf Ortamında Kullanılan Görsel-İşitsel Araçlar

Görsel Araçlar	Kitaplar	<ul style="list-style-type: none"> • Ders Kitabı • Öğretmen Kitabı • Alıştırma Kitabı • Başvuru Kitapları
	Yazı ve Gösterim Tahtaları	<ul style="list-style-type: none"> • Kara Tahta • Çok Amaçlı Tahtalar • Kopya Tahtası • Askı/Kanca Tahtası • Pazen Tahta • Manyetik Tahta • Dosya Tahta (Flip Charts) • Bülten Tahtası
	Resimler	<ul style="list-style-type: none"> • Düz Resimler • Çizgi Resimler • Şimşek Kartlar • Figürinler • Duvar Resimleri • Levhalar • Afişler • Grafikler • Krokiler ve Haritalar • Karikatürler
	Gerçek Eşyalar ve Modeller	<ul style="list-style-type: none"> • Basitleştirilmiş Modeller • Büyütülmüş modeller • Küçültülmüş Modeller • Küre • Kabartma Haritalar
	Projektörler (Yansıtıcılar)	<ul style="list-style-type: none"> • Tepegöz • Slayt Projektörü • Film Projektörü • Opak Projektörü • Video Projektörü • Data Show (LCD Plate) • Konferans Projektörü
İşitsel Araçlar	<ul style="list-style-type: none"> • Radyo • Pikap ve Plaklar • Teyp, Ses Bantları ve CD'ler 	
Görsel-İşitsel Araçlar	<ul style="list-style-type: none"> • Film Makinesi ve Hareketli Filmler • Kapalı Devre Televizyon • Video • Kuklalar • Tiyatro (temsil) • Eğitsel Geziler 	
Teknoloji Destekli Araçlar	<ul style="list-style-type: none"> • Teleteks ve Videoteks Uygulamaları • Etkileşimli video • Bilgisayarlı Video Oynatıcısı • Bilgisayarlı Laser Disk Oynatıcısı • İletişim Uyduları 	

(Demirel ve başk., 2002: 80-81).

Öğretim araçları öğretimde kullanıldığı zaman, öğrenciler ders konusunda daha az gerginlik hissetmektedirler. Öğrenme-öğretme sürecinde yer alan öğretim araçlarının öğrencilere yeni deneyimler kazandırarak onlarda, istendik davranışlar meydana getirmede etkin rolü dikkate alındığında, bu araçların özellikleri, öğretim etkinliğinde kullanmak için planlanması ve seçimi, araç tipleri ve kaynaklarını ayrıntılı olarak analiz etmek hem kaçınılmaz olmakta, hem de öğretim etkinliğini gerçekleştirecek öğretmenlere yararlı olacağı düşünülmektedir (Vural, 2002: 212).

Öğretmenlerin sahip olduğu ya da olabileceği ve öğretim sürecinde yaygın olarak kullandığı araçlar görme-işitme araçlarıdır. Bunlar; göze hitap eden araçlar, kulağa hitap eden araçlar, göze ve kulağa hitap eden araçlardır.

1.4. COĞRAFYA ÖĞRETİMİNDE KARİKATÜR MATERYALİ

1.4.1. Karikatürün Tarihi

Dilimize Fransızca'dan geçen, görsel bir iletişim sanatı olan ve grafik anlatımları içeren (Aşıcıoğlu, 2001: 23) karikatür sözcüğünün İtalyanca caricatura'dan geldiği, bu sözcüğün de doldurmak, yüklemek, abartmak, alay etmek anlamına gelen caricare'den türetildiği sanılmaktadır (Temel Britannica, 1988: 67). Karikatürü bir uzmanlık dalı durumuna getiren Carracci Kardeşlerdir (Temel Britannica, 1988: 68).

Sanat tarihiyle ilgili ilk örneklerin yontma taş devrine kadar gittiği tarih bilimciler tarafından belgelenmektedir. Bunlara örnek olarak taş baltalar, kemikten yapılmış çeşitli savaş araçları sayılabilir. İlk örneklerin M. Ö. 25000 yıllarına ait olan ve Fransa'da Lascaux mağarasındaki avlanma resimleridir. Ayrıca M. Ö. 15000 yıllarına ait olan ve İspanya'nın Altamire mağarasında avlanma sahnelerinin oluşturduğu resimlerde dünya sanat tarihinin ilk örneklerinden sayılmaktadır (Tepecik, 2002: 7).

Mağara duvarlarına yapılan ilk resimler ve küçük heykelcikler, insanın sanat açısından ortaya koyduğu ilk belgelerdir. Duvarlara yapılan veya kazılan resimler, insan-hayvan, insan-çevre ilişkilerini göstermektedir. Ancak sanat tarihi ve arkeoloji bilimi, duvar resimlerini bir sanat eseri olmaktan öte bir iletişim aracı olarak ele almaktadır (Tepecik, 2002: 18). Karikatür sanatı ise ilk sanat ürünlerinden bin

yıllarca sonra kendini gösterecektir. Kimi sanat tarihi uzmanları mağaralara yapılan resimlerin ilk karikatür örnekleri olduğunu ileri sürmüşlerse de Tepecik'in belirttiği gibi bu resimleri –iletişim amaçlı oldukları için- değil karikatür, birer sanat ürünü dahi sayılamayacağı ortaya konmuştur (Kar, 1999: 24).

Karikatür çalışmaları 16. yüzyılın sonunda, Annibale Carracci'nin atölyesinde bir oyun olarak ortaya çıktı. Bu sözcüğü ilk kez, Annibale Carracci'nin *Arti di Bologna*'sına yazdığı önsözde (1646) Mosini kullandı ve karikatürü gerçekliğe önem vermekle birlikte, fantezi ya da komiğe yönelik bir portre çizme yöntemi olarak tanımladı (Büyük Larousse, 1986: 6433).

Karikatür, çeşitli kaynaklarda tanımlanmaya çalışılmıştır. Bunlardan bazıları ise şöyledir: Bir kişinin ya da bir olayın gülünç ve çarpıcı yanını yakalayıp öne çıkartarak, abartılmış çizgilerle gülmeceye dönüştürme sanatıdır. Kişileri konu alan karikatürlere portre karikatürü denir. Olayları konu alanlara ise konulu karikatür denir. Portre karikatürleri yüzün göze çarpan, dikkati çeken yanlarını abartan çizimlerdir (Temel Britannica,1988: 69).

Yüzün belirgin çizgilerini ya da bedeninin oranlarını, tamamen yergi amacıyla abartarak ya da biçimini bozarak, desen, resim vb. yollarla gülünç ve acayip bir biçimde betimleme. Aslı taklit edilerek beceriksizce, acemice yapılmış şey (Büyük Larousse,1986: 6433).

Turhan'a göre (1975:10); "Resim sanatlarında, çoğunlukla belirli bir kişinin veya bir insan tipinin ayrıntılara önem vermeksizin (genellikle gülünç bir şekilde) bazı özelliklerinin abartılmış bir şekilde tasvir edilmesi" olarak tanımlanmaktadır.

Topuz'a (1997:9) göre; "Abartılmış çizgilerle gülümseme yaratan desenlerdir."

Nezih Danyal'a göre; "Karikatür mizahi çizgiyle mizah yapmak" diye tanımlanır.

Karikatür bir çizgi sanatıdır. Bir Çin deyiminde "Bir resim bin sözcük" denmiştir. Karikatür de az çizgiyle çok şey anlatma sanatıdır. Fakat, son yıllarda çizginin dışındaki farklı malzemeler de karikatürün elemanı olmuştur. Suluboya, yağlıboya, pastel, kolaj gibi resim tekniklerinin yanında, killi toprak ve seramik gibi

malzemelerle üç boyutlu karikatür denemeleri de yapılmıştır. Özellikle Semih Balcıoğlu'nun seramikle yaptığı üç boyutlu karikatür denemeleri dünya çapında ilgi görmüştür (Aşıcıoğlu, 2001: 25).

Ahmet Esmer, 2000 yılında "Gülen Objektif" adlı mizahi fotoğraflar sergi açmış ve fotoğrafla da karikatür yapılabileceğini göstermiştir. Demek ki, günümüzde karikatür, salt çizgiyle mizah yapma sanatı olarak tanımlanmamalıdır. Onun yerine; *özünü çizgiden alan, görsel sanatların olanaklarından da yararlanarak hazırlanabilen, gülmece sanatı* denilebilir (Aşıcıoğlu, 2001: 26).

Türk Dil Kurumu'nun yayınlamış olduğu Türkçe Sözlükte karikatür; "insan ve toplumla ilgili her tür olayı konu alarak abartılı bir biçimde belirten, düşündürücü ve güldürücü resim" (1998:1220) olarak tanımlanmaktadır.

Önemli Osmanlı aydınlarından Ebuzziya Tevfik'in karikatüre ilişkin düşüncesini Salname-i Hadika'da (1873) görüyoruz. Türk gazeteleri hakkındaki notları arasında İstanbul gazetesini anlatırken bir yerinde şöyle diyor: "Nihayet o zamanın ileri gelenlerinden birinin karikatürünü, yani maskara kılıklı resmini yapması üzerine..." (Çeviker, 1986: 55).

Cemil Cem'e göre; kapsamı geniş bir kelime, güldürmek için biraz şehla baktırılan bir göz, biraz büyütülen buruncuk, biraz sırtıtılan bir ağız, yampiri, çizgili verilen bir çizgi, bazen hiddet uyandıran, güldürecek iken kızdıran melek bir fikri, ifrit bir başkanlık şekline sokar. Karikatür az şeyle çok ifade gücüdür (Kar, 1999: 19).

Karikatür tarihine de bakarsak bu kuralların sanatın kuramsal gelişmelerine tamamen uyduğu görülebilir. Bilindiği gibi karikatür, çizgiyle mizah yapmak sanatı olduğu kadar, aynı zamanda bir eleştiri sanatıdır da. Karikatürcüler, herkesin görüp fark edemediği şeyleri gören ve bunları herkese gösterebilen kişilerdir. Karikatürcü, eleştirilecek bir konu buldu mu, onu hemen mizahın o gülümseten ve düşündüren özelliği içinde çizgilerle, şekillerle ve de renklerle bezeyerek izleyicisine sunar.

Karikatür, bir tek kare ile görsel anlatım aracı iken, bant karikatürler, çizgi öykü, çizgi roman gibi çeşitlenmeler de ortaya çıkmıştır. Karikatür, özellikle gazete karikatürü gündelik politika ile ilgilenmiş, ilgisini sürdürmektedir. Bir bakıma

çizgiyle tutulmuş "günlük tarih" olarak da değerlendirilmektedir. Bu hem ülkemizde, hem de Batı'da böyle süregelmektedir. Gazete karikatürleri kronolojik olarak izlendiğinde ülkenin tarihini, siyasal ve sosyal yaşamdaki değişimlerini, toplumsal aksaklık ve aykırılıklarını gözlemlemek mümkündür.

Günlük gazetelerde karikatürün önemli işlevleri vardır. Bunların başında, elbette haber verme gelmektedir. Siyasal, sosyal, kültürel, ekonomik, sanatsal, felsefik, edebi ve psikolojik aktüalite karikatürlere hep yansımış ve bu konulara güncel yorumlar getirmiştir. Bu da geniş anlamda haber verici bir niteliktir. Bunun dışında karikatürün; eğlendirme, eğitime, tabuları ve mitosları yıkma, karşı çıkma, estetik kaygı gibi işlevleri de önemlidir (Özer, 2000: 1).

Karikatür üç unsurdan oluşur (Atila ÖZER'den aktaran Uslu, 2005: 12-13):

1. Sanat unsuru: Karikatür güzel sanatların bir dalıdır. Diğer branşlardan farklı olarak karikatür, bir nesneyi komik biçimde çizme yoluyla mizah üretir. Karikatürist çizimde komiklik için abartma, çarpıtma, deformasyon gibi bazı teknikler kullanır.

2. Fikir unsuru: Fikir konuyu tanımlayan karikatürün ruhu olarak ve seyircilere mesajı gönderen olarak nitelendirilebilir. Fikir unsuru olmayan karikatür aramak bir hayaldir. Karikatür ortaya çıkınca, seyirciler için komik bir mesajı vardır. Karikatür tercüme olmadan fikirleri yayan bir sanattır. İnsanlar kültür bilgilerini diğerleriyle paylaştığında ifadesi evrenseldir.

3. Mizah unsuru: Mizah karikatürlerin var olma nedenidir. Mizah olmaksızın, bir resim karikatür değildir. Mizahın karikatürdeki işlevi her şeyden önce eleştirinin tanıtılması ve eleştiriden kaynaklanan karikatürün ilkesel mesajı ve tavsiyesinin verilmesidir.

Gelişim sürecinde karikatürün tarihine bakıldığında değişik yaklaşımlar ile karşılaşmaktadır. Kimi araştırmacılar insanoğlunun mağara duvarlarına yapmış oldukları ilk çizimleri abartılı ve kaba saba çizimler olmaları sebebi ile karikatürün ilk örnekleri olarak kabul etmişlerdir. Ancak Topuz'unda belirttiği gibi bu çizimler, değil birer karikatür; sanat ürünü olmalarının ötesinde iletişim maksatlı çizilmiş objelerdir. Ancak çizgisel açıdan bu resimler karikatüre benzemektedir.

Fizan'da Ti'n-falon'da bulunan ilk desenlerden birinin M.Ö. 5000'li yıllara ait olduğu anlaşılıyor. Desen büyük kulaklı bir yaratığı göstermektedir. İlk karikatür olarak dönem karikatürlerini göstermek bilimsel değildir. Nitekim bugünün bakış açısıyla karikatüre benzeyen bu çizimleri dönem anlayışıyla değerlendirmek daha doğru olacaktır. Nitekim dönemin çizeri yaptıklarını gülmece amacıyla değil farklı anlatım kaygılarıyla çizmiştir. Yapılan desenler karikatüre benzeseler dahi karikatür olarak değerlendirilmemelidir. Aynı durum Afrika'da sıkça karşılaşılan maske ve heykeller açısından da geçerlidir (Topuz, 1997: 15). Bu açıdan bir hayli zenginliğe sahip Eski Mısır'da karikatür vardı denilebilir mi? Dönem, özellikle tanrıların (firavun) ve kutsal varlıkların figürlerinin belgelerde, papirüslerde, heykellerde sıkça rastlandığı bir dönemdir. Ancak Mısır tarihi araştırmacıları (Egiptholog) kutsal figürlerin haricinde de başka kompozisyonların karikatürize özellikler taşıdığını belirtmektedirler (Kar, 1999: 25).

İlkçağda zengin bir karikatüristik çizgisel yapının olmasına karşın ortaçağ sürecince aynı çizgi zenginliği ile karşılaşamamaktadır. Dönemin skolastik felsefesi gereği her alanda olduğu gibi karikatürize çizimlerde kilise çerçevesinde yaşam alanı buldu. Kilise süslemeciliği ulaşılamaz yazısı ve anlaşılabilir diline karşın dinin yayılmasında büyük etkileri olmuştur. Kilise duvarlarına daha kolay, anlaşılır daha çabuk etki bırakan resimler yaptırıldı. Ünlü ressamların büyük kiliselere yaptığı bu resimler çeşitli kopyalarla giderek tüm kiliselere yayıldı. Üst sınıfların halkı kontrol edebilmek için bu tür araçlara ihtiyacı vardı. Çünkü üst sınıfların seçkinci dünya görüşlerine karşılık, bu araçlar halkın diline yakın, daha popüler bütünlükteydi (Cantek, 1995: 17). Kilise süslemeciliğinin en önemli amacı okuma yazma bilmeyen geniş kitlelere görsellikle yardım edip din eğitimini tamamlamasını sağlamaktı. Bu resimler "Resim Anlatıcıları" eşliğinde destekleniyordu. Böylece ilk defa kurgu anlayışı ve resim metin beraberliği kullanılıyordu. Ancak tabii ki buradaki metin yazılı değil sözlü ifade taşıyordu. Champfleury, mason localarının ve arkeologların araştırmalarına dayanarak kiliselerdeki burunsuz, çenesiz, çirkin ve korkunç yüzlerin neleri simgeledikleri üzerinde duruyor ve " Bunlar, kötü ruhların ve insanlardaki kötülüklerin mi simgesiydi?" diye kendi kendine sorduktan sonra; "kilise iyiliğin güzelliği ile simgeleyemediği şeyleri kötülüğün çirkinliği ile simgelemeye kalktı."

diyordu. Böylece, kötülüklerin ve çirkinliklerin simgelenmesi Orta Çağ'da karikatüre yol açmış oluyordu.

Yakın dönemde ilk karikatürleri çizen ressamın kim olduğu konusunda belirsizlik bulunmaktadır. Topuz'a göre Jerome Bosch (1453-1516), Kar'a göre Leonardo da Vinci (1452-1519), Rembrant (1606-1669); Cantek'e göre William Hogarth (1697-1764)'tır. İlk karikatürün kim tarafından çizildiği konusunda kesin bir kanı olmamakla birlikte, karikatürün yeniçağda özellikle Rönesans ile birlikte hayat bulduğu ortadadır. Bosch çağının en ünlü yazarı Strasbourglu şair Sebastian Brandt'tın "Deliler Gemisi" adlı şiirinden etkilenerek aynı adı taşıyan tablosunu yapmıştır. Nitekim onun çağında Flanders bölgesinde insanlar zihin özürlülerden kurtulmak için her yıl hepsini bir tekneye doldurup açık denize gönderiyorlarmış. Deliler Gemisi işte bu acımasızlığı ve vahşiliği aktarmaktadır. Nitekim Bosch'un yaptığı tabloların bazıları, özellikle; St. Antonine'ın Şeytana Uyması, Zevkler Bahçesi, Son Yargı karikatür örnekleriyle doludur (Topuz, 1997: 29).

Rönesans döneminde gravür ve baskı tekniklerinin gelişmesi karikatüre yeni olanaklar sağlamış, karikatürler çoğaltılarak daha geniş kitlelere ulaştırılmıştır. Bu dönemin ünlü ressam-karikatürcüleri arasında şu isimler vardır; Holbein, Bruegel, Arcimboldo, Caracci Kardeşler, Callot, Rembrandt, Romydeltogo ve Boissard (Topuz, 1997: 33; Kar, 1999: 27). İtalya'da 19. yüzyılda gülmece gazetelerinin yayınıyla, karikatür yeni bir içerik kazandı. İlk gülmece gazetesi Fischietto, Torino'da basıldı (Kar, 1999: 40). İtalya aynı zamanda uluslar arası karikatür yarışmalarının en çok düzenlendiği ülkedir. Ayrıca Tolentino'da dünyanın ilk karikatür müzesi bulunmaktadır (Topuz, 1997: 49).

Fransa'ya bakıldığında 1830'da karikatür sanatında devrimci bir atılım olduğu görülür. Caricature gazetesi yayımlanır. Bu ilk siyasal gülmece gazetesidir. Caricature'ü Charles Philipon adında bir gravür sanatçısı çıkartır. Philipon hem gazeteci hem de sıradan bir karikatüristtir. Ancak ilk güldürü gazetesini çıkarmak sureti ile yeni bir dönemi başlatmıştır. Her ne kadar Caricature gazetesini çıkaran Philipon ise de gazetenin adının tarihe geçmesini sağlayan Honore Daumier (1808-1879) olmuştur (Topuz, 1997: 51). Fransa'da 1871-1945 arasında iki yüzden fazla karikatürcü orta çıkmıştır. Dergilerin sayısı 240'ı bulmaktadır. Fransa'da "Cham"

(1818-1879) Osmanlı Devleti'ni ele alan karikatürleri ile dikkat çeker. Cham, Charivari'de Osmanlı İmparatorluğu'nu konu edinen sayısız karikatür yaptı. Özellikle 1878 Osmanlı-Rus savaşında Osmanlıların yenik düşmesini Osmanlıların güçsüzlüğünü ve Abdülhamit'in Rus ve İngiliz rekabeti karşısında ezilmesini sık sık işledi (Topuz, 1997: 59).

1920'li ve 1930'lu yılların karikatüristleri genellikle toplumun eksikliklerini, eşitsizliklerini, tekellerin güçlenmesini, sosyal ve ekonomik dengesizlikleri konu edindiler. Amerikan toplumunun Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki gelişmeleri kendilerini düş kırıklığına uğrattı. Karamsar bir havaya kapıldılar. Hükümette karikatüristleri kontrol altında tutmaya çalışıyordu. Karikatürlere bir yön tayininde bulunması için 1917'de Karikatür Bürosu (Bureau of Cartoon) kuruldu. Ancak budurum tepkiyle karşılandı. Amerika'da karikatürün gelişmesinde gülmece dergilerinin ve magazinlerin önemli katkıları oldu. Bunların başında Life, Vogue, Harper's Bazaar, New Yorker, Look, Calliers Magazine, Esquire, Flair, Masses, Mad gelir. Çağdaş grafik mizahın çıkış noktası da Amerika olmuştur (Steinberg, Chas Adams, Thruher, Peter Arno, Samuel Cobrean, Soglow, Osborn, Gorey, Vip Silveistein) (Topuz, 1997: 194).

1.4.1.1. Türk Karikatürünün Tarihsel Arka Planı

Türk toplumunda ilk karikatür, yazılı basının ortaya çıkmasından sonra görülür. Karikatür, bir çeşit batıya açılma alanı olarak kabul edilmiştir. Karikatür ise ilk olarak Tanzimat Dönemiyle ortaya çıkar (Uslu, 2000: 1). Ancak Türk toplumunun sözlü mizaha hiç de uzak olmadığı Nasrettin hoca gibi destansı halk kahramanlarında şahsiyet bulmaktadır.

Karagöz ile Hacivat tiplmelerinde ise karikatüre yatkınlık ciddi düzeyde olduğu görülmektedir (Koloğlu, 2005: 12). Fransa'da ilk karikatür tarihçisi Champfleury, 19. yüzyılın ilk yarısında yazdığı bir kitapta, İstanbul'da Karagöz oyununu seyreden bir Fransız'ın anlattıklarına ve getirdiği belgelere dayanarak Karagöz'ü bir karikatür türü olarak gösterdiğini belirtir (Çeviker, 1986: 17). Bu sayılanların dışında karikatürümüzün başlangıcını halk resimlerinde de bulabiliriz (Koloğlu, 2005: 12). Bu tür resimleri içeren en önemli yapıt Davetname'dir. 15. yüzyılın sonlarında

yapılmış Davetname'de yer alan resimler bizde ilk karikatür örnekleri sayılabilir. Eseri Firdevsi Çelebi adıyla (gerçek adı İlyas) bir şair yazmıştır. Bir nevi sihir ve tılsım kitabı olarak yazdığı kitaptaki resimleri de büyük olasılıkla kendisi yapmıştır (Topuz, 1997: 208).

İstanbul'da 1849 yılında çıkan Vak'a-yı Tıbbiye'de ilk resim; 1867'de ise İstanbul'da ilk karikatür yayınlandı. 1867'de Arif Arifaki'nin çıkardığı İstanbul Dergisinde yirmi-beş civarında karikatüre yer verilmiştir (Topuz, 1997: 211). Osmanlı sınırlarında saptanan ilk mizah dergisini Hosvep Vartanyan Paşa yayımladı (1852). "Boşboğaz Bir Adem" adını taşıyan derginin karikatürleri de yayıncısı tarafından çizilmiştir. Ermeniler daha sonra Megu'yu (1856) çıkarttı. Bir Osmanlı dergisinde ilk karikatür çikana değin 36 yıllık sürede Ermeni vatandaşlar, etkin bir mizah basını yaratmayı başarmışlardı. Bu olgunun basını da etkilediği düşünülebilir. En azından karikatürün gazete ve dergiye girmesi konusunda özendirici bir işlevi yerine getirdiği ileri sürülebilir (Çeviker, 1986: 172).

İstanbul gazetesinden sonra 20 Aralık 1870'de yayın hayatına atılan Terakki Eğlencesi gazetesinde 6 Şubat 1871'de tam sayfa karikatür yayımlandığını görüyoruz (Topuz, 1997: 211).

Tanzimat dönemi karikatüristleri; K. Opcanadassis, Bebetanos, Nişan G. Berberyan, Santr, Tıngır, Ali Fuat Bey, Delemak Ekseciyan, Simon ve Rıza'dır. Görüldüğü gibi daha çok azınlık vatandaşları bu döneme damgasını vurmuştur. Ali Fuat Bey, Tanzimat Dönemi mizah gazetelerinde karikatür çizen ilk Türk karikatüristtir. Karikatürlerini, Hayal, Çaylak, Mehmet Tevfik'in Letaif-i Asar'ı, Basiretçi Ali'nin Kahkahası, Çaylak ve kendi yayını Karagöz'de (1908) yayımlamıştır (Çeviker, 1986: 25).

II. Abdülhamid Döneminde mizah dergileri yasaklandığı için karikatür, Jöntürklerle birlikte sürgüne çıkmıştır. Siyasal tarihimizde Jön Türk hareketi ne denli önemliyse, Türk karikatürü için de öyledir. Fotoğraf çekirtmeyi bile sevmeyen Abdülhamit, karikatürden nefret eder. Fakat bu dönemin en büyük akımı, İttihat ve Terakki derneğinin kurulmasından sonra başlar. Bu dönemde on üç yabancı ülkede gazete çıkarılmıştır. İngiltere, Fransa, Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Romanya, İtalya,

Yunanistan, Kıbrıs, Amerika ve Brezilya. Bu gazetelerin çoğu Türkçe, bazıları Fransızca, Arapça, Almanca, İngilizce ve İbranice'dir.

Tanzimat karikatürü yazılıdır. Altyazı olmaksızın var olmaz. Yazı, karikatürün görüntü (çizgi) dışındaki diğer elemanlarını da içinde taşır. Yine dönem karikatürlerinin önemli bir özelliği de alt yazılarında fıkralardan sıkça faydalandığı görülür. (Karagöz-Hacivat, Bektaş, İncili Çavuş, Nasrettin Hoca, Bekri Mustafa, anonim vb. fıkraları).

Günümüzde eski karikatür için fıkranın resimleşmiş biçimi olduğu söylenir. Diğer bir alt yazı kaynağı ise Karagöz seyirlik oyunlar birikimidir. Sevilen bu tipler halkın karikatüre olan ilgisini artırmıştır (Çeviker, 1986: 50). Tanzimat karikatüründe mizah, çizgiden çok yazıdadır. Bu nedenle gülüncü kurarken fıkra yapısıyla, söz ve anlam oyunlarından yararlanılmıştır. Tanzimat karikatürünün düşüncesi, fikrîsel yani, yazıdan algılanabilir. Yazıda erimiş düşünceyi görüntü açığa çıkartır. Tanzimat karikatüründeki yergi ise, edeplidir. Çirkin değildir. Osmanlı eğitiminin, ahlak anlayışının karikatürde izleri vardır. Kaba yergiye düşülmez. Ya da izin verilmez (Çeviker, 1986: 53).

Jön Türk karikatürünün hedefi II Abdülhamit ve yönetimi, hafiyeler ve ülkeyi parçalamak, paylaşmak isteyen büyük devletler vs. idi. Karikatürler çizgi değeri açısından kendini aşmıştır. Yazısız karikatüre ulaşacak denli ustadır, çizerler, sade, yalın bir çizgiden, usta tarama ve betimlemelere değin uzanır karikatür çizgisi (Çeviker, 1986: 273).

1908 yılında ve devam eden yıllarda İkinci Meşrutiyet ilan edildiğinde otuz beşten fazla mizah dergisi yayın hayatına girmiştir (Kar, 1999: 45). Yayınlanan dergilerin başlıcaları: Davul, Dalkavuk, Çekirge, Falaka, Boşboğaz, Eşref, Züğürt, Cadaloz, Adam Sende, Eşek, Kibar, Malum, el Üfürük, Karagöz, Püsküllü Bela, Cucuna, Coşkun Kalemler, Yuha, Laklak, Kalem ve Cem (Topuz, 1997: 218). Çeviker'in aktardığına göre "Gazete ve mecmua neşriyatı o kadar artmıştı ki mevcut matbaalar bunları basmaya yetmiyor, gümrükler yeni yeni ısmarlanan ve gelen makinelerle dolu taşıyordu. Kağıt buhranı yaşanıyor, gazete sahipleri normal beyaz kağıt bulamayınca ambalajcılara koşuyorlar; ellerine ne geçirirlerse ona, ambalaj

kağıtlarına, el ilanlarına veya uçurtma yapmaya yarayan sarılı yeşilli, allı morlu kağıtlara basıyorlardı." (Çeviker, 1991: 15)

I. Cihan harbi yıllarında İstanbul'da yeni gülmece gazeteleri yayımlandı. Başlıcaları; Diken (1918-1920), Deccal (1919), Kaval (1920-1922), Orta Oyunu (1919), Alay (1920), Ayine-Ayna (1921-1923), Aydede (1922-), Güleryüz (1921-1923), Kahkaha (1922-1924), Akbaba (1922-1977), Zümrüdüanka (1922-1925), Kelebek (1923-1924). Bu dergiler içerisinde Ayine Ayna'nın özel bir yeri var. Nitekim, yazarlar arasında; Ahmet Rasim, Ercüment Ekrem Talu, Fazıl Ahmet Aykaç, Reşat Nuri Güntekin, Yusuf Ziya Ortaç, Vedat Orfi Bengü, Falih Rıfkı Atay, Celal Nuri İleri, Osman Cemal Kaygılı, Orhan Seyfi Orhon. Karikatüristleri ise; Münif Fehim, Cevat Şakir, Ramiz Gökçe, Mahzar Nazım, Cemal Nadir, Zeki Cemal ve Ahmet Rıfkı'dır (Topuz, 1997: 221).

Türkiye 1940'lı yıllara, İsmet İnönü'nün "Tek Şefliği" adı altında girdi. Bu politika savaşa girmemeye ve "savaş" halindeki ideolojiler (liberalizm, faşizm, sosyalizm) arasında kesin tercih belirlemeye dayanıyordu. Atatürk'ün "Ebedi Şef", İsmet İnönü'nün "Milli Şef" diye anıldığı bu yıllarda basın hem Matbuat Umum Müdürlüğü'nün, hem de sıkı yönetimin en katı kontrolü altındaydı. En ufak bahanelerle yayınlar kapatılıyordu. Kağıt sıkıntısı sayfaları azaltıp tirajları düşürürken, Ankara Radyosu'nun yayınları daha hızlı ve devlet politikasını doğrudan yansıtan haberleriyle yazılı basının önüne geçiyordu (Cantek, 1995: 69).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türk mizah dünyasında yeni bir dönem yaşandı "Marko Paşa" dönemi. "Marko Paşa", 25 Kasım 1946'da Sabahattin Ali ve Aziz Nesin'in yönetiminde çıktı. Gazetede ki karikatürleri Mim Uykusuz çiziyordu. Marko Paşa halkın dilini konuşuyor, ve halkın sorunlarını dile getiriyordu. Yine dönemde Geveze, Nuh'un Gemisi dergilerini görüyoruz. Nuh'un Gemisinin karikatürçüsü ve gizli yazarı Abidin Dino'ydu (Topuz, 1997: 235).

Türk karikatürünün, imzaların üstünde bir nesil olarak kendisini göstermesi 1949-1950 yıllarında gelişen yeni sanatçılarla başlar. Bu hareket, aynı zamanda gerek konu, gerek şekil olarak karikatür anlayışına doğru olmuştur. 1949-1950'den önce Nuri Saran ve Eflatun Nuri Erkoç'un karikatürleri bu alanda ilk denemelerdir. Nihar

Tüblek'in de eski konuların imkanları içinde çizgiye bir sadelik getirdiği görülür. 1948-1949 yıllarında Ali Ulvi Ersoy ve Atlan Erbulak ile yenileşme hareketi yayılmaya başlıyor. Altan'ın yaptığı şekilde kalan yenilikler, Ali Ulvi'nin hem şekil, hem konu yenilikleri, yeni bir anlayışın ilk örnekleri oluyor (Sipahioğlu, 1999: 62).

1980'li yıllarda Gırgır'da bazı sürtüşmeler oldu. Gırgırdan ayrılanlar Mikrop'u kurdular. Haldun Simavi Veb Ofset Grubu'nu Asil Nadir'e satınca Oğuz Aral dergiyi bıraktı. Avni, Dıgıl, Pişmiş Kelle, Leman, L. Manyak, HBR Maymun, Gırgırtı, Öküz gibi dergiler yayımladı. Sait Munzur 1983'te Sıfır'ı çıkardı. Ancak bir yıl dayanabildi (Topuz, 1997: 256).

1.4.1.2. Coğrafya Dersinde Karikatürün Önemi

Orta öğretimde Coğrafya temel derslerden birini oluşturmaktadır. Coğrafya dersi, çocukların toplum ve yaşadıkları yer hakkında bilgi sahibi olmalarını ve bir vatandaş olarak sorumluluklarını öğrenmede, insan ilişkilerini anlamada, ulusal özellikleri, siyasi politik, stratejik, ekonomik ve kültürel açıdan ülke vizyonunu kavramada en gerekli olan derslerden birisidir. Bu bağlamda öğrencilerin Coğrafya öğrenmelerini etkileyen unsurların belirlenerek önlemlerin alınması gerekmektedir. Ülkenin ihtiyaçları, toplumsal ve kültürel özellikler, çocukların toplumsal olaylarla ilgili eğitim ihtiyaçları belirlenerek Coğrafya dersinin hedefleri tespit edilmeli ve öğrenmeyi gerçekleştirmek için uygun yollar seçilmelidir.

Konuya uygun, önceden belirlenmiş, iletisi açık, üstünde konuşulabilecek bir karikatür, öğrencilerin dikkatlerini toplamada etkili bir işleve sahip olabilir. Öğretmen de karikatür aracılığıyla toplanan dikkatler karşısında dersine güvenle başlayabilir. Bu, sadece Türk Dili ve Edebiyatı dersi için değil, tarih, coğrafya, biyoloji vb. dersler için de kullanılabilir etkili bir araç olabilir.

Karikatürdeki anlamın açık olması sözlü anlatım çalışmalarının başarıya ulaşması için önemlidir. Öğretmenin konuya uygun belirlediği karikatürler hakkında öğrencilerin yorumlarda bulunması yerinde bir etkinlik olabilir. Çünkü iyi bir öğretmen iyi konuştuğu gibi aynı zamanda öğrencilerini de konuşturabilir.

Sanatçının ürettiği karikatür, öğretmenin yönlendirmesiyle sınıftaki öğrenciler tarafından yeniden üretilir. Bu yaklaşım, yine öğrencilerin sözlü anlatımlarının gelişimine hizmet ederken, beraberinde bir öğrencinin başka bir öğrenciyle etkileşime girmesini de sağlayabilir. Beyin Fırtınası tekniğinden yararlanılarak gerçekleştirilecek bu öğretimde bir öğrencinin yorumunu yine bir başka öğrenci devam ettirebildiği gibi, bu yorumlara diğer öğrencilerden tepkiler de gelebilir. Böylelikle sınıf içi etkileşim sağlandığı gibi öğrencilerin özgüvenleri de artar.

Karikatürleri kısa anlatım araçları olarak görmek mümkündür. Çoğu zaman bir iki çizginin içinde yoğun ve çarpıcı bir anlatımla da karşılaşılabilir. İletişimin tanımında, alıcı-verici-iletilen unsurlarının varlığına dikkat çekildiği düşünülürse, karikatür sanatı için de aynı unsurların varlığından söz edilebilir. Fakat, bazı durumlarda karikatürdeki iletilenin doğru algılanabilmesi için okurun yoğun bir düşünme eylemine girmesi gerekebilir. Çünkü, karikatürlerde her zaman anlam açık seçik ortaya koyulmayabilir. Anlamın doğru ve kısa sürede algılanabilmesi için okurun da basını yakından izlemesi, belli bir eğitim düzeyine ulaşmış olması ve içinde yaşadığı kültürü yakından tanıması gerekmektedir.

Özellikle yabancı dil, sosyal bilgiler, tarih, coğrafya, fen gibi derslerde, karikatür iyi bir araç olarak değerlendirilme potansiyelini taşımaktadır. Tahmin edileceği gibi eğitimciler bunu bugüne kadar pek kullanmamışlardır. Bunun en önemli nedenlerinden birisi öğretmenin derse materyal bulamaması ya da kendisinin çizim konusunda eğitim görmemesidir. Eğitimciler bu konuda ön çalışma yapmak, hazırlıklı bulunmakta zorluk çekmektedir. İkinci nedeni de karikatüre karşı takınılmış olan geleneksel bir güvensizlikte aramak gerekir. Kamuoyu karikatür çizen kişileri sanki konu ile hep alay eden, normal olayları gereksiz yere abartan kişiler olarak düşünmektedir. Okullarda resim derslerinde bile karikatür öğrenciye çok az anlatılmaktadır. Değerlendirme kriterleri hemen hemen hiç yoktur. Karikatür çizilir, gülünür, anlaşılıyorsa üstünde durulmadan geçilir gidilir. Çok özel durumlarda okuyucular bu karikatürlere karşı tepki gösterirler. Bazen de dozu fazla olan karikatürler hedef aldığı kişiler tarafından mahkemeye verilir. Mahkeme sözcüğü insanları tedirgin eden bir kavramdır. Bu nedenle eğitimciler ve anne-

babalar öğrencileri karikatürle karşı karşıya getirmek istemezler. Karikatürü, öğrenciyi yarardan çok zarar verecek bir yük gibi görürler (Özer, 2005: 275).

Dünyada 20. yüzyılın ikinci yarısı ve 21. yüzyılın başlarında yaşanan siyasi ve ekonomik gelişmeler, enerji kaynaklarının azalması ve hâkimiyet mücadeleleri gibi faktörler coğrafyanın önemini daha da arttırmıştır. Özellikle gelişimlerini tamamlamış olan ülkeler klasik coğrafya eğitim ve öğretimini bırakarak öğrencilere eleştirel bakış açısı kazandırmaya, soru sormaya, bilgiyi kullanmaya, problem çözmeye, ülkesinin diğer ülkeler arasındaki konumunu, avantaj ve dezavantajlarını okumaya dayanan, onların coğrafi yeteneklerini en üst düzeye çıkarmayı hedefleyen, standart temelli ve etkinliklere dayalı programlar uygulamaya başlamışlardır.

İlk kez ABD'de coğrafya ile ilgili birçok kurum ve kuruluş tarafından gerçekleştirilen Coğrafya Eğitimi Standartları Projesi (GESp), ABD'nin yanında İngiltere, Kanada ve Avustralya gibi gelişmiş ülkelere de adapte edilmiştir. Bu sisteme göre ilk ve ortaöğretim her sınıfı için ulusal standartlar belirlenerek müfredat uygulayıcılarının bu standartları yakalaması hedeflenmiştir. Coğrafya eğitimi standartları coğrafyanın altı temel unsuru olan mekânsal açıdan dünya, yer ve bölgeler, fiziki sistemler, beşeri sistemler, çevre ve toplum ve coğrafyanın kullanımına göre şekillenmektedir (İncekara, 2007: 16).

Günümüzde coğrafya eğitiminde yeni teknolojiler ve CBS'nin rolü, coğrafya araştırmaları açısından en güncel konulardan biri haline gelmiştir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin baş döndürücü bir hızla geliştiği dünyamızda öğrencilerin İnternet, VCD, DVD, cep telefonu, bilgisayar, İpod ve Iphone gibi teknolojilere ulaşma imkânı her geçen gün daha da artmaktadır. Bu teknolojilerin öğrencilerin hayatlarının ayrılmaz bir parçası haline gelmesi, bu ve benzeri teknolojilerin coğrafya derslerinde de en üst düzeyde kullanımını kaçınılmaz hale getirmiştir (İncekara, 2007: 16).

Günümüzde coğrafya derslerinde kullanılmak üzere kaynak geliştirme çalışmaları hızla artmaktadır. Bu kaynaklardan en önemlilerini internet kaynakları oluşturmaktadır. İnternet ortamında hazırlanan ülke ve dünya atlasları, öğrenci ve öğretmenlerin kullanımına açık çeşitli harita, tablo ve modeller coğrafya eğitimi açısından önemli birer araçtır. Bunun yanında teorik derslerin pratik hale

getirilmesini ve görerek öğrenmeyi sağlayan çeşitli model, simülasyon, CD, GPS, videokaset, büyüteç ve klinometreler; su, hava ve toprak kalitesi ölçüm aletleri; çeşitli maket, numune ve setler birçok ülkede coğrafya eğitiminin ayrılmaz birer parçası haline gelirken coğrafya dersleri için tasarlanan coğrafya laboratuvarlarının sayısı da her geçen gün artmaktadır (İncekara, 2007: 16).

Karikatürlerden görsel eğitim açısından yararlanan alanlardan biri de coğrafyadır. Çünkü Coğrafya çok boyutlu bir bilimdir. Yeryüzünü hem doğal hem de beşeri çerçeveden ele alır. Yani genel bir ifade ile Coğrafya'nın ilgilendiği alan sayısı oldukça fazladır. Bu yüzden böylesine geniş bir yelpazedeki bilgileri öğrencilere soyut olarak, sadece anlatarak kavratmaya çalışmak öğretim sürecini olumsuz etkileyecektir. Sürecin olumsuz etkilenmesi, bilgilerin anlamlandırılmasını, kodlanmasını, istenildiğinde hatırlanmasını zorlaştıracaktır. Kalıcılığı sağlama noktasında öğrenci, bu sürece tam anlamıyla katılamasa bile gösteri yöntemi kullanılarak ortaya çıkabilecek eksiklikler büyük ölçüde ortadan kaldırılabilir. İnsan ve çevreyle çok yakından ilişki içerisinde olan Coğrafya bilimi görsel malzemelerin kullanımına oldukça yatkındır. Bunun içindir ki, coğrafi anlam ve nitelik taşıyan karikatürlere günlük yaşantıda oldukça sık bir şekilde rastlanır. Bu durum Coğrafya'da karikatür kullanımını bir ihtiyaç haline getirmiştir (Özşahin, 2009: 101-122).

Çünkü yapılan araştırmalar, öğrencilerin okuduklarının % 10'unu, işittiklerinin % 20'sini, gördüklerinin % 30'unu, hem görüp hem de işittiklerinin % 50'sini, söylediklerinin % 70'ini, yapıp söyledikleri bir şeyin ise % 90'ını hatırlayabildikleri göstermiştir (Yalın, 2000; Üç ışık vd. 2002; Ünlü vd. 2002; Yazıcı, 2006). Yani bir konu, öğrencilere düz anlatım metodu (soyut) ile anlatıldığında, öğrenci anlatılanların ancak %10'unu hatırlarken, anlatılan konu, kavram ve olgular somutlaştırıldığında hatırlanma oranı % 90'a kadar yükselmektedir (Barth ve Demirtaş, 1997; Yalın, 2000).

1.5. KARİKATÜRE DAYALI COĞRAFYA ÖĞRETİMİ

Eğitimde karikatürlerin kullanımı, sadece yazılı ders materyallerinde görselliği destekleme alanı ile sınırlı değildir. Karikatürler mizahın etkili bir biçimde

kullanıldığı yerler olarak özellikle psikolojik etkileri açısından öğrenme ve öğretme açısından önemli bir yere sahiptir (Uğurel ve Moralı, 2006: 4).

Her öğretim materyalinin kendine özgü bir kullanım biçimi olduğu gibi, genel olarak öğretim materyallerinin kullanımında uyulması gereken ortak kurallar da vardır. Öğretim materyallerinin dolayısıyla karikatürlerin kendisinden beklenen katkıyı sağlamaları, uygun biçimde kullanılmalara bağlıdır.

Kullanım:

1. Öğretmen ve öğrencilerin bilmesi ve yapması gereken hususları,
2. Öğrenme durumundan önce yapılması gereken hususları,
3. Kullanım esnasında dikkat edilecek hususları,
4. Kullanımdan sonra yapılması gereken hususları

içermektedir (Alkan, 1990: 515).

Eğitim açısından kullanılacak karikatürleri de; dikkat ve eğlenceye yönelik karikatürler, araştırma ve düşündürmeye yönelik karikatürler ve kavram karikatürleri olmak üzere üç grupta toplayabiliriz. Dikkat ve eğlenceye yönelik karikatürler, daha çok güldürme, güldürürken de düşündürme amacı ile hazırlanırlar. Bu karikatürlerin asıl özelliği eğlendirici bir biçimde anlatılmak istenenin verilmesidir. Verilmek istenen mesajın daha çok abartılı veya hiciv edilebilecek yönlerinin işlendiği karikatürlerdir (Uğurel ve Moralı, 2006: 5). Araştırma ve düşündürmeye yönelik karikatürlerde amaç verilmek istenen akıl yürütmeye kazandırılmak istenmesidir. Daha çok belli olay ve durumlarla ilişkili, önemli noktaların vurgulandığı ve bunun yanında kişinin beyin fırtınası yapmasının da sağlandığı karikatürlerdir. Yani bu karikatürler sayesinde öğrenciler kısa süre de olsa beyin jimnastiği yapmaktadırlar. Kavram karikatürleri ise diğer karikatürlerden daha kullanışlı ve etkili bir yapıya sahiptir. Bu karikatürler daha çok günlük olayları içeren karikatür sitilindeki resimler olup, bilimsel konulara alternatif bir bakış açısı öne sürer ve karakterleri birbirleri ile tartışmaya davet eder (Uğurel ve Moralı, 2006: 6).

Karikatürlerden görsel eğitim açısından yararlanan alanlardan biri de coğrafyadır. Çünkü Coğrafya çok boyutlu bir bilimdir. Yeryüzünü hem doğal hem de beşeri çerçeveden ele alır. Yani genel bir ifade ile Coğrafya'nın ilgilendiği alan sayısı oldukça fazladır. Bu yüzden böylesine geniş bir yelpazedeki bilgileri öğrencilere soyut olarak, sadece anlatarak kavratmaya çalışmak öğretim sürecini olumsuz etkileyecektir. Sürecin olumsuz etkilenmesi, bilgilerin anlamlandırılmasını, kodlanmasını, istenildiğinde hatırlanmasını zorlaştıracaktır. Kalıcılığı sağlama noktasında öğrenci, bu sürece tam anlamıyla katılamasa bile gösteri yöntemi kullanılarak ortaya çıkabilecek eksiklikler büyük ölçüde ortadan kaldırılabilir. İnsan ve çevreyle çok yakından ilişki içerisinde olan Coğrafya bilimi görsel malzemelerin kullanımına oldukça yatkındır. Bunun içindir ki, coğrafi anlam ve nitelik taşıyan karikatürlere günlük yaşantıda oldukça sık bir şekilde rastlanır. Bu durum Coğrafya'da karikatür kullanımını bir ihtiyaç haline getirmiştir (Özşahin, 2009: 101-122).

Karikatür hakkında sorular sorarak öğrencinin dikkatleri çekilmeli ve öğrenmelerinde yardımcı olunmalıdır. Öğrenciler, görsel okur-yazarlık düzeyleri, ilgileri, önem verme dereceleri gibi farklılıklarından dolayı görsel materyalde sunulmak istenen mesajı tam olarak algılamayabilirler. Karikatür hakkında soru sormak öğrenciyi görselle etkileşime sokmanın en emin yoludur. Ayrıca, kullanılan karikatür materyaline, ders esnasında ya da metin içinde her zaman gönderme yapılarak dikkatler yönlendirilmelidir. Kullanılacak karikatür bütün öğrencilerin görebilmeleri için yeterince büyük olmalıdır. Yeterince büyük değil ise opak projektörü veya tepegöz projektörü kullanarak büyütülmelidir.

Türkiye'de karikatürün derslerde kullanımına bakılacak olursa durum pek iç açıcı değildir. Nitekim Kaptan'ın (2003: 51) Sakarya ilini örneklem olarak seçtiği, öğretmenlerin materyalleri kullanma düzeylerine ilişkin araştırmasında, karikatür kullanılan materyaller sıralamasında son sırada bulunmaktadır. Yapılan anket sonucunda karikatür kullanımının sıklığına dair soruya %87.6 gibi çok yüksek bir kitlenin "hiç kullanmıyorum" cevabı manidardır. Geriye kalan % 12'lik diliminde "sıklıkla" cevabı vermedikleri görülmektedir

Eğitimle ilgili araştırma yapan bilim insanları, öğrenilecek konuya dikkatin çekilmesi, yüksek ğrenci katılımını sağlama, sıklıkla uygulama ve dönüt sağlamanın etkili öğrenme stratejilerini arttıracakını belirtmişlerdir. Bu nedenle öğrenme öğretme sürecinde kullanılan yöntem ve teknikler de önemlidir. Sosyal Bilgiler dersinde en çok ve etkili kullanılabilir yöntemler problem çözme, dramatizasyon, tartışma, soru-cevap gibi yöntemlerdir. Ayrıca video ve bilgisayarlı eğitim de oldukça etkilidir. Öğretme, belli öğrenme ilkelerine de uygun olmalıdır. Bu ilkeler kolaydan zora, somuttan soyuta, bütünleştirme gibi ilkelerdir. İlköğretimde öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun olarak bu öğrenme ilkeleri uygulanmalıdır. Sosyal Bilgiler dersini alırken öğrenciler hala somut işlemler dönemindeyim, çevrelerini bir bütün olarak algırlar ve disiplinleri bütünleştirirler. Öğrenmede ders programına uygun araç-gereç seçimi de önemlidir (Yanpar, 1994: 44).

Tüm bu açıklamalardan sonra Coğrafya dersinde harita, küre, grafik, fotoğraf, karikatür gibi araçların ne kadar önemli olduğu ortadadır. Bütün bu araç-gereçler oldukça gerekli ve etkilidir. Karikatür; günümüzde gazetelerden televizyonlara, afişlerden süreli yayınlara hatta ders kitaplarına girerek eğitsel bir rol üstlenen yaygın bir sanattır.

Karikatür gibi bir görsel yardımcı, eğitimcinin yazı tahtası üzerindeki işini fazlasıyla kolaylaştıracaktır. Karikatür görseldir (göze hitap eder), motivasyon verir, tartışma fırsatı yaratır. Gerek tarihsel, gerekse aktüel tüm konular karikatürle karmaşıklık ve soyutluktan arındırılabilir (Özer, 2005: 275). Karikatürün işlevsel olan bu özelliklerinden yola çıkarak, bir derste belli bir konu işlenirken giriş bilgileri olarak sunulan genel açıklamalarda veya konuya başlangıç noktası olarak yapılan girişlerde karikatürün bir provokasyon aracı olarak kullanılabilirliğini söyleyebiliriz. Bu, derste bir gülme olayı yaratacaktır ancak bu gülme ciddiyetsizliğin verdiği ortamın yaratılması anlamında değil aksine öğrenmeye doğru kişiyi çekme olayıdır. Bir dersin iyi öğrenilmesi ders atmosferi ile doğrudan ilgilidir. Bu temel ilkeden hareketle, karikatürle derste gülümsemeli bir atmosfer yaratılarak, kuru kuruya anlatılan dersten daha başarılı olması sağlanacaktır (Özer, 2005: 275).

Özer'e (2005:275) göre yabancı dil, sosyal bilgiler, tarih, coğrafya, fen gibi derslerde, karikatür iyi bir araç olarak değerlendirilme potansiyelini taşımaktadır. Ancak

eğitimde görsel grafik ögelerden biri olan karikatürden yararlanmak eğitimcilere yeteri kadar sempatik gelmemektedir. Bunun en önemli nedenlerinden birisi öğretmenin derse materyal bulamaması ya da kendisinin çizim konusunda eğitim görmemesidir. İkinci nedeni de karikatüre karşı takınılmış olan geleneksel bir güvensizlikte aramak gerekir. Kamuoyu karikatür çizen kişileri sanki bir konu ile alay eden, normal olayları gereksiz yere abartan kişiler olarak düşünmektedir.

Karikatürle iletişim kurmak karmaşık olmayan kolay bir iletişimdir. Dikkat çekicidir, şaşırtıcıdır, akılda kalan bir yanı olacaktır. Karikatürün sıcaklığı, sevimliliği, gülmenin ve glmsenin verdiği rahatlık ve gevşmeden yararlanarak istenilen mesajı öğrencinin belleğine yerleştirmek olasıdır (zer, 2005: 275). Sosyal Bilimler müfredatında yer alan konular ile ilgili mesajları içeren karikatürler aracılığıyla kasıtlı olarak davranış değişikliğini sağlamak ve sınıf içi etkili iletişim becerilerini geliştirmek bu sayede mümkün olabilecektir.

Eğitim ortamında gerçek nesne ve olaylara daha çok yer verilemediği durumlarda sıklıkla kullanılmakta olan araçlar, gerçekte, bir nesneyi, olayı ya da ilişkiyi temsil eden birer işaretler örüntüsüdür. Bu işaretler benzer ve sembolik olmak üzere iki gruptur. Benzer işaretler resim, küre, harita, karikatür, şema vb. içerirken, sembolik işaretler sözcük ve sayı gibi elemanları içermektedir. Ne olduklarıyla değil, neyi temsil ettikleriyle önem kazanan bu işaretler bilgilerin alınmasında ve iletilmesinde anlamları olan birer kod olarak kullanılmaktadır (Ergin, 1988: 334)

Ülkemizde Sosyal Bilgiler ders kitaplarında konularla ilgili karikatürler henüz yer almamaktadır. Oysa ki, Rozental (2005: 184), yazım ve noktalama işaretlerinin hatasız kullanıldığı, doğru ve güzel bir Türkçe ile kaleme alınmış karikatürlerle desteklenecek ders kitaplarının; önceden çizilen karikatürlere alt yazı bulma alıştırmalarının; hatta sıfırdan karikatür çizmenin dahi, öğrencinin dil mantığını geliştirmesine ve Türkçeyi doğru konuşup yazmasına yardımcı olabileceği kanısındadır.

Karikatür, görsel ve düşünsel bir araç olduğu için derslerde kullanılabilir. Aynı zamanda "mizah unsuru da olması nedeniyle resimden daha etkileyici ve akılda kalıcıdır". Bu yüzden konusuna uygun bir karikatür ile işlenen ders çağrışımları,

etkilidir ve unutulmaz. Eğitim sistemimizin kanayan yarası olan ezbere dayalı eğitime alternatif oluşturur. Bu arada dersler, hem eğlenceli hem de zihnin düşünsel alanlarını geliştirir. Bir konu üzerinde yorum yapma yeteneğini artırır. Karikatürü tanıyan ve iyi kullanabilen bir öğretmen, günümüz gençliğini düzeysiz ve sadece gülmece unsurları taşıyan karikatürlerden kurtarır. Bunun yerine düşünsel çizgileri sunar (Efe, 2004: 3).

Gazete ve dergilerde rastladığımız karikatürler bütün toplumlarda günlük olaylarla ilgilidir. Öğrenciler için özel cazibeleri vardır ve herhangi bir hususu çizgilerle belirtmek veya hikaye etmek için yapılırlar. Yerinde kullanılan bir karikatür sayesinde öğrenci yaratıcı ve eleştirel düşünceye sevk edilebilir.

Problem Durumu

Giriş kısmında bahsettiğimiz gibi karikatürle eğitim, eğitimcinin işini kolaylaştıracaktır.

Özer'e göre bir derste belli bir konu işlenirken giriş bilgileri olarak sunulan genel açıklamalarda veya konuya başlangıç noktası olarak yapılan girişlerde karikatür bir provokasyon olarak kullanılabilir. Bu derste bir gülme olayı yaratacaktır; ancak bu gülme ciddiyetsizliğin verdiği ortamın yaratılması anlamında değil, aksine öğrenmeye doğru kişi çekme olayıdır. Tüm eğitimciler bilir ki bir dersin iyi öğretilmesi ders atmosferi ile doğrudan ilgilidir. Karikatürle derste mizahi bir atmosfer yaratılarak, kuru kuruya anlatılan dersten daha başarılı olması sağlanacaktır.

Bir eğitimci karikatürü derste kullanacaksa bu sanatın olaylı tekniğini, anlatmak istediğini, kalitesini bilmek zorundadır. Eğitimde karikatürün sağlıklı biçimde kullanılabilmesi için önce eğitimci bu konunun önemini ve anlamını bilmeli, sonra da öğrencinin yeterli ve hazır olduğundan emin olmalıdır (Özer, 2005: 275).

Karikatürle ders işlemede bir planlama ve yöntem genel olarak formüle edilemez. Her dersin hatta her ders konusunun kendine göre kuralları vardır. Bu duruma uygun çözümler düşünülmelidir. Bu sadece karikatür için gerekli olmayıp, tüm araçların kullanımında da böyledir. Tebeşirden öğretim masasına kadar hangi araç kullanılırsa

kullanılsın, önemli olan husus bunların öğretim amacıyla nasıl kullanıldıklarıdır (Varış, 1978: 102).

Özer'e göre, eğitimde grafik öğelerin kullanılmasının çok önemli olduğu herkesçe kabul edilmektedir. Ancak eğitimcilere, görsel grafik öğelerden biri olan karikatürden yararlanmak yeteri kadar sempatik gelmemektedir. Yakından bakılacak olursa hiçbir araç karikatür kadar öğretimi ilginç kılamaz. Özellikle gelenekselleşmiş mizah anlayışı olan ülkelerde toplumun mizaha yatkınlığından, onların günlük yaşamına giren karikatürden yararlanmamak büyük eksikliklerdir (Özer, 2005: 275).

Araştırma sonuçları öğrendiklerimizin %80'in den fazlasının görme duyusuyla edinilen yaşantılarla sağlandığını gösteriyor (Alkan, 1999: 515).

Tüm bunlar gösteriyor ki; Coğrafya eğitiminde karikatürden yararlanmak kesinlikle göz ardı edilemeyecek bir konudur.

Yapılan bu araştırmada Ortaöğretim Coğrafya Dersi Müfredatı'nda yer alan "Göçlerin Nedenleri ve Sonuçları" ünitesinde kullanılan geleneksel öğretim yöntemi ile karikatür kullanılarak yapılan öğretim yöntemi arasında öğrenci başarısı bakımından bir fark var mıdır sorusuna cevap aranacaktır.

Araştırmanın Önemi

Kırk dakikalık ders süresini verimli bir şekilde değerlendirebilmek için dikkatin dağıldığında karikatür örneklerinin gösterilmesi ve incelenmesi öğrencinin sıkılmasını engelleyecek, derse olan ilgisini arttıracaktır.

Bu da öğrencilerin sıkılmadan derse dinleyerek derse daha çok katılmalarını ve derslerin eğlenceli bir boyut kazanmasını sağlayacaktır.

Coğrafya dersi doğası gereği geleneksel öğretim yönteminin yapısına uygun görülmemekte, bu yüzden sınıflarımızda öğretmen merkezli bir eğitim sistemi uygulanmaktadır. Öğretmenin genellikle düz olarak anlattığı iyi ihtimalle soru-cevap yöntemini kullandığı tarih dersleri en sevilmeyen dersler sıralamasında çoğu zaman

ilk sıralarda yer almaktadır. Bu yüzden coğrafya derslerinde, farklı öğretim yöntemlerinin ve ders araç gereçlerinin kullanılması önemli bir yer tutmaktadır

Karikatürler görsel materyaller içerisinde yer almaktadır ve yorumlanmayı gerektirdiklerinden, öğrenciye söz konusu olay, konu ya da kişiyle ilgili daha önceki bilgilerinden yararlanma fırsatını verirler (Akbaba, 2003: 365). Fotoğraf, tablo, harita, poster, karikatür, grafik, minyatür gibi görsel araçların ait oldukları döneme ilişkin mesaj ve bilgiler sunan tarihsel kaynaklar olduğu da unutulmaması gereken bir diğer özelliktir (Kabapınar, 2003: 44). Görsel materyal olan karikatürün bu özelliğinden hareketle, karikatürlerin Sosyal Bilgiler programında yer alan her hangi bir konunun öğretilmesinde öğretmen için gerekli bir materyal olduğu aşikardır. Öğretmenin resim, karikatür, fotoğraf gibi görsel kaynaklara yönelik sorduğu sorular aracılığıyla derste üzerinde durulan konuya ilişkin öğrencilerin önemli bilgi kazanımlarını sağlar (Kabapınar, 2003: 44).

Öğretmenler, görsel materyaller kullanılarak işlenen bir derste "rehber" kişiler olarak işlev görmektedirler. Yapılandırmacı (constructivist) eğitim felsefesinin ana ilkeleri göz önünde bulundurulduğunda görsel materyaller ile öğrenci merkezli bir öğrenme ortamının kurulduğunu ve öğrencinin kendi öznel düşünce ve değer yargılarını, bakış açılarını kendisinin oluşturduğunu gözlemlemek mümkündür (Kabapınar, 2003: 40).

Coğrafya dersi müfredatındaki konular ile ilgili kullanılan karikatürler öğrencinin bilgiyi edinmesini kolaylaştırdığı gibi bilgilerin kalıcı hale gelmesini sağlayacaktır.

Tam Öğrenmenin görsel materyal olan karikatürle meydana geleceği bir gerçektir

Alt Problemler

- 1- Ortaöğretim Coğrafya dersinde öğretim materyali olarak karikatür kullanılan sınıf ile geleneksel öğretimin yapıldığı sınıfın ön test puanları arasında bir fark var mıdır?
- 2- Öğretim materyali olarak karikatürün kullanıldığı sınıf ile geleneksel öğretimin yapıldığı sınıfın son test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

- 3- Öğretim materyali olarak karikatürün kullanıldığı sınıfın son test ön - test puanları arasındaki fark puanları ile geleneksel öğretimin yapıldığı sınıfın son test – ön test puanları arasındaki fark puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- 4- Öğretim materyali olarak karikatürün kullanıldığı sınıfın son test-ön test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- 5- Geleneksel öğretim yönteminin uygulandığı sınıfın son test ve ön test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Sayıtlar

- 1- Araştırmanın kavramsal çevresini oluşturmak için taranan kaynaklar güvenilir niteliktedir.
- 2- Araştırma veri toplama aracı olarak kullanılan testlerin geçerlilik ve güvenilirlik dereceleri yüksektir.
- 3- Uygulama esnasında deney ve kontrol grupları arasında tarafsız bir tutum sergilenmiştir.
- 4- Bu araştırmada Randam tekniğinden hareketle 10. sınıflarda F ve G grupları kendi içlerinde bilişsel açıdan eşit kabul edilmişlerdir.
- 5- Araştırma süresince kontrol edilemeyen değişkenler hem 10F hem de 10G şubelerindeki bütün öğrencileri eşit şekilde etkilemiştir.
- 6- Yukarıda bahsedilen alt problemler hem 10F hem de 10G şubelerindeki bütün öğrenciler için geçerli kabul edilmiştir.

Sınırlılıklar

Bu araştırmada;

- 1- 10. sınıf Coğrafya Dersi programında yer alan " Göçlerin Nedenleri ve Sonuçları " ünitesi ile,

- 2- Milli Eğitim Bakanlığı İstanbul İl'i Zeytinburnu İlçesi'nde yer alan İhsan Mermerci Lisesi ile,
- 3- Uygulama süresi 2008–2009 öğretim yılı ile,
- 4- Uygulamadaki hedefler ve davranışlar, Milli Eğitim Bakanlığı 2008 Coğrafya programındaki şekliyle ele alınarak sınırlandırılmıştır.

Tanımlar

- 1- Karikatür: Abartılmış çizgilerle gülümseme oluşturan desenlerdir (Topuz, 1997: 9).
- 2- Mizah (Gülmece) : Gülmeye yol açan en önemli sanat türüdür ve aynı zamanda karikatüre en uygun sanat dalıdır.
- 3- Geleneksel (klasik) Öğretim Yöntemi: Geleneksel öğretim yöntemlerinde bütün etkinlikler öğretmenin merkezde olduğu klasik görüşe göre şekillenmiştir. Öğretmen aktif, öğrenci ise pasif alıcı durumundadır. Dolayısıyla bütün rollerin öğretilimde toplandığı öğretim yöntemidir.

İlgili Yayın ve Araştırmalar

Eker (2003:192), "Ortaöğretim Coğrafya Eğitimi-Öğretiminde Görsel Materyallerin Kullanımı ve Öğrenme Üzerine Etkileri" konulu araştırmasında anket çalışması uygulamıştır. Çalışmanın sonucuna göre yöneticilerin % 70'i görsel materyallerin her zaman kullanılmasını istemektedir. Ancak öğretmenlerin, görsel materyal olarak, %70'inin haritayı ve % 27'sinin tepegöz ile slaytı aktarmaları düşündürücüdür. Öğretmenlerin %83'ü görsel materyal kullanımının anlatma ve anlamayı kolaylaştırdığını belirtmiştir. Öğrencilerin ise % 89'u coğrafya derslerinin mutlaka görsel materyallerle desteklenmesini istemektedirler.

Meydan (2001:269), "İlköğretim Birinci Kademe Sosyal Bilgiler Öğretimi Coğrafya Ünitelerinin İşlenişinde Laboratuar ve Görsel-İşitsel Materyal Kullanımının Öğrencilerin Niteliksel Gelişimine Etkisinin Değerlendirilmesi" konulu

araştırmasında ön test-son test kontrol gruplu deneysel deseni kullanmıştır. Bu çalışmanın sonucunda ön-test puanları birbirine yakın olan iki grubun son-test puanları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark görülmüştür. Buna göre ders görsel-ışitsel araç-gereç kullanılarak işlenirse, geleneksel yönteme göre çok daha verimli geçmekte ve öğrencilerin niteliksel gelişimi üzerinde oldukça önemli olmaktadır.

Yavaşlı (2005:254), "Eğitimde Karikatürün Yeri" başlıklı dosyada ünlü karikatüristler ve akademisyenler ile karikatürün eğitimdeki rolü ve karikatürün eğitimde farklı kullanım biçimlerinin neler olabileceği konusunda tartışmıştır. Uzmanlar karikatürün eğitimde görsel materyal olarak kullanılabilmesi konusunda görüşlerini dile getirmişlerdir.

Efe (2005), "Karikatür ve Eğitim" başlıklı çalışmasında çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanan yazılarını bir araya getirmiştir. Ezbersiz eğitim için karikatürle eğitimin gerekliliğini savunan Efe, "Karikatür ve Eğitim" konulu konferanslar vermiştir.

Doğan (1998:326), "İlköğretim Dördüncü ve Beşinci Sınıflardaki Sosyal Bilgiler Dersi İçin Gerekli Görsel ve İşitsel Materyal Üzerine Bir Araştırma" başlıklı araştırmasında, ilköğretim okullarındaki öğretmenlerin yaklaşık %50'sinin Sosyal Bilgiler dersinde araç-gereç kullanmadığını saptamıştır. Araştırmacı, görsel ve işitsel materyallerin kullanıldığı sınıflarda derslerin daha zevkli bir şekilde işlendiğini ve öğrencilerin konuyu daha iyi kavradıklarını belirtmiştir. Araştırmada, Sosyal Bilgiler öğretiminde görsel ve işitsel materyallerin hangileri oldukları, neden gerekli oldukları, nasıl elde edildikleri, nasıl kullanıldıkları, materyal seçimindeki ölçütlerin iyi bilinmesi durumunda eğitim ve öğretimde kalitenin artacağı ve daha başarılı öğrencilerin yetişeceği sonucuna ulaşılmıştır.

Adıgüzel'in (1998:249), "İlköğretim Okulları 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Ege Bölgesi Konusunun Araç-Gereç Kullanılarak Öğretiminin Değerlendirilmesi" konulu araştırmasında dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde araç-gereç kullanılarak programlandırılmış öğretimin yapıldığı grupla, geleneksel öğretimin yapıldığı grubun öğrenme düzeyleri arasındaki fark araştırılmıştır. Bu araştırmada ön test-son test kontrol gruplu deneysel deseni kullanmıştır. Araştırmada şu sonuca varılmıştır;

programlandırılmış araç-gereçle işlenen sosyal bilgiler dersi geleneksel yöntemle göre daha başarılıdır. Eğitim öğretim faaliyetlerinde yeterli düzeyde araç-gereç kullanılmamaktadır.

Cabbar (1995:283), "İzmir İli Orta Dereceli Okullarda Eğitim Teknolojisinin Uygulamaları" konulu araştırmasında, orta dereceli okulların, eğitim teknolojisine gereken önemi verip vermediği öğretmenlerin eğitim teknolojisi alanlarını ne derecede tanıdığı ve okullarda ne ölçüde uyguladığı ile bunun nedenlerini ortaya koymaya çalışmıştır. Araştırmanın sonucunda öğretmenlerin çoğunluğunun yazı tahtası dışında araç-gereç kullanmamakta olduğu, resimlerin ve levhaların kullanım oranının çok düşük olduğu, diğer araçların ise hiç kullanılmadığı ortaya konmuştur. Öğretmenlerin üçte ikisinin araç-gereç kullanmamalarına neden olarak okullarda bu araçların olmadığını ileri sürmeleri manidardır.

Coşkun (2001:259), "İlköğretim Okulu 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Materyal ve Teknoloji Kullanım Durumu" konulu araştırmasında şu sonuçlara ulaşmıştır: İlköğretimde en çok bulunan teknoloji bilgisayardır. Fakat bu teknolojinin büyük bir kısmı yönetim amaçlı kullanılmaktadır. Okullarda en az kullanılan araçlar ise episkop, epidiyaskop, video, kamera ve film şerit makinesidir. Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan haritaların tamamı iyi durumdadır. Sosyal Bilgiler dersinde en çok kara tahta kullanılmaktadır. Bu materyali sırasıyla, harita, pano, atlas, küre, şema, grafik takip etmektedir. Episkop, epidiyaskop, kukla, kum saati, mobil, tuz haritası, diyagram, slayt ve film şerit makinesi hiç veya çok az kullanılmaktadır.

Özşahin (2009:101-122), "Karikatürlerle Coğrafya Öğretimi" konulu araştırmasında şu sonuçlara ulaşmıştır:Görselliğinin yanında eğitici ve eğlendirici bir özelliğe sahip olan karikatürler, Coğrafya eğitimi ve öğretimi açısından oldukça önemli bir önem taşır. Fakat karikatürle eğitimin amacı, eğlendirmek ya da ezberletmek değil, düşündürerek öğretmek ve yaratıcılığı geliştirmek olmalıdır (Örs, 2007: 165). Bunun yanında karikatürler görsel öğrenme malzemelerinin en önemli ve kullanılabilirlik açısından en uygun olanlarıdır. Çünkü görsel öğrenme, öğrencilerin görsel zekâlarına hitap eden bir yaklaşımı içermektedir. Bu durumda karikatürlerin öğreticilik açısından çok elverişli bir materyal olduğunu kanıtlamaktadır. Bütün bu yapılanlar,

karikatürler ve Coğrafya arasında öğrenme açısından sıkı bir ilişki olduğunu net bir şekilde ortaya koymuştur.

Gerçekten de karikatür tarzı, görsel malzeme ve materyallerin, eğitimin her aşamasında kullanımı, öğrenci ve öğretmen açısından oldukça önemli kazanımlar sağlayacaktır. Bu ve buna benzer anketlerin veya daha başka tür çalışmaların sadece lise de değil bütün eğitim camialarında yapılması, coğrafya öğretiminde karikatür kullanımının öğrenme açısından artılarını ortaya çıkarması bakımından oldukça önemlidir. Ayrıca bu tür çalışmaların, eğitimde görselleştirmeye bağlı bilgi kazanımını arttıracığı ve eğitim sisteminde verimlilik açısından yeni ufuklar açacağı aşikârdır.

BÖLÜM II

YÖNTEM

2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırmada " Coğrafya Öğretiminde karikatür materyali kullanımının öğrenci başarısına etkisini " belirtmeye yönelik olduğundan Random tekniğine uygun olarak yapılacaktır. Araştırmada, öğretim materyali olarak karikatürün kullanıldığı yöntem ile geleneksel öğretim yönteminin öğrenci başarısına etkilerini belirlemek amacıyla öntest-sontest kontrol gruplu desen kullanılmıştır.

Tablo 3: Araştırmanın Modeli

		ÖNTEST		SONTEST	
GD	R	O1	X	O3	
GK	R	O2		O4	

Tablo 3'te GD deney grubunu, GK kontrol grubunu; R deneklerin gruplara yansız atandığını; O1 ve O3, deney grubunun ön test ve son test ölçümlerini; O2 ve O4, kontrol grubunun ön test ve son test ölçümlerini; X deney grubundaki deneklere uygulanan bağımsız değişkeni (deneysel değişkeni) göstermektedir (Büyüköztürk, 2002: 23).

2.2. EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evreni, İstanbul ili Zeytinburnu ilçesi İhsan Mermerci Lisesi 10G ve 10F sınıflarında coğrafya dersi alan öğrenciler.

Araştırmanın deneysel çalışması 2008-2009 eğitim ve öğretim yılının ikinci döneminde İhsan Mermerci Lisesi'nde aynı öğretmenin iki ayrı sınıfında 50(elli) 10. sınıf öğrencisiyle oluşturulan örneklem grubu üzerinde yapılmıştır.

2.3. VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırmada uygulama aşamasında kontrol grubuna geleneksel öğretim yöntemi olarak nitelendirilen düz anlatım, soru – cevap, okuma gibi tekdüze yöntemlerle (Artut, 2004: 165) öğretim yapılırken, deney grubuna, bu yöntemlerle birlikte karikatür materyali öğretimi kullanılacaktır.

Derslerin işlenmesinden sonra "Göçlerin Nedenleri" ünitesi konularına ilişkin bilgi, kavrama, uygulama, analiz düzeylerinde yazılan amaç ve kazanımlar doğrultusunda hazırlanan çoktan seçmeli (1 doğru, 4 çeldirici) 30 sorudan oluşan test, araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Test 15 adet çoktan seçmeli sorudan oluşmaktadır. Bu test araştırmacı tarafından hazırlanırken "Göçlerin Nedenleri" ünitesi amaç ve davranışları göz önünde tutulmuş, ders kitapları, test kitapları ve dergilerden faydalanılmış ve uygulama öncesinde üç akademisyenin görüşleri alınmıştır. Hazırlanan testin Crobach Alpha güvenilirlik analizi yapılmış ve testin alpha değeri, 0,82 olarak bulunmuştur. Bu değer testin güvenilir olduğunu göstermiştir.

"Göçlerin Nedenleri Konusu Erişi Testi" öğretimden önce ve sonra olmak üzere öntest ve sontest olarak kontrol ve deney gruplarına iki kez uygulanmıştır. Öğrencilerin her doğru cevabı "bir puan" olarak değerlendirilmiştir. Öntest, öğrencilerin geçmiş bilgilerini kontrol etmek amacıyla uygulanmıştır. Test uygulanırken öğrencilere son test uygulanacağı hakkında bilgi verilmemiş ve öğrencilerin soruları alması engellenmiştir. Son test ise "Göçlerin Nedenleri" ünitesinde iki farklı öğretim yönteminin etkilerinin karşılaştırılması amacıyla uygulanmıştır.

2.4. VERİLERİN ANALİZİ

Verilerin analizi bilgisayar ortamında SPSS paket programında yapılacaktır. Deney ve kontrol grupları arasındaki başarı farklılığının anlamlı olup olmadığı araştırılıp, bu amaçla son test ve ön test puan kazançları kıyaslanacaktır. (İlişkisiz örneklem + testi) ve iki grubun puan farklılığının anlamlı olup olmadığı ise, ilişkili örneklem + testi ile analiz edilecektir.

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUMLAR

Bulgular ve yorum bölümü, araştırmanın amaç ve alt amaçlarına göre sunulmuştur. Veri toplama aracının uygulanmasıyla elde edilen bulgular ve bu bulguların yorumlarına yer verilen bu bölümde öncelikle katılımcılara ilişkin bilgiler verilmiştir. Amaçlar ve alt amaçlar doğrultusunda ulaşılan veriler, grafiklerle ve tablolarla gösterilerek gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Bu çalışmada veri analizi yapılırken SPSS istatistiksel paket programı kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi olarak $p= 0,05$ kabul edilmiştir. Veri analizinde "ilişkisiz örneklem t testi" ile "ilişkili örneklem t testi" kullanılmıştır.

"İlişkili örneklem t testi", ilişkili ölçüm ya da puanların elde edildiği deneysel ve tarama çalışmalarında kullanılabilir. İlişkili ölçümler deseni, ya aynı deneklerin tekrarlı ölçümleri ya da eşleştirilmiş örneklemelerden elde edilen ölçümler olduğunda söz konusu olabilir. Aynı deneklerin, bir deneysel işlemin öncesi ve sonrasında bağımlı değişkene ilişkin ölçümleri alındığında, deneklerin zamana bağlı tekrarlı ölçümleri söz konusudur ve elde edilen bu ölçümler ilişkilidir (Büyüköztürk, 2002: 94).

3.1. DENEY VE KONTROL GRUBUNUN ÖN TEST SONUÇLARINA AİT BULGU VE YORUMLAR

Göçlerin nedenleri Erişi Testi, kontrol ve deney grubu öğrencilerine "Göçlerin nedenleri" ünitesine geçilmeden önce "ön test" olarak uygulanmıştır. Ön test sonuçları tablo 4'te verilmiştir. Öğrencilerin her doğru cevabı "**bir puan**" olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 4: Kontrol ve Deney Grubunun Ön Test Sonuçları

Son Testten Alınan Sonuçlar		
Öğrenci Sıra Numarası	Kontrol Grubu Puanları	Deney Grubu Puanları
1	4	7
2	6	3
3	3	2
4	1	1
5	2	1
6	5	5
7	7	1
8	3	1
9	2	3
10	1	4
11	1	8
12	1	9
13	4	2
14	3	2
15	8	6
16	2	5
17	2	4
18	4	1
19	3	1
20	1	2
21	1	3
22	3	6
23	7	7
24	6	5
25	5	3

Bu sonuçlara göre kontrol grubunun doğru cevap ortalaması 3,40 iken deney grubunun doğru cevap ortalaması ise 3,68 olmuştur. Kontrol ve deney grubunun öntest sonuçları arasındaki farkın anlamlılığını tespit etmek için ise "ilişkisiz örneklem t testi" kullanılmış ve elde edilen sonuçlar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 5: Kontrol ve Deney Grubunun Ön Test Sonuçları İlişkisiz Örneklem T Testi İle Analizi

Gruplar	N	ORT.	S	sd	t	p
Kontrol	25	3,400	21,139	48	0,433	0,676*
Deney	25	3,680	21,425			

Tablo 5'te verilen istatistiksel analiz sonuçlarına göre deney ve kontrol grubu arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (* $p>0,05$). Bu sonuç, kontrol ve deney grubundaki öğrencilerin "Göçlerin Nedenleri" ünitesi ile ilgili var olan bilgi düzeylerinin yani hazır bulunuşluklarının birbirine yakın olduğunu göstermektedir. Bu veriler araştırmanın denk gruplarla başlaması için elverişlidir.

3.2. DENEY VE KONTROL GRUBUNUN SON TEST SONUÇLARINA AİT BULGU VE YORUMLAR

"Göçlerin Nedenleri" ünitesine geçildikten sonra, kontrol grubuna geleneksel yöntemlerle öğretim yapılırken deney grubuna karikatür temelli öğretim yapılmıştır. Öğretim bittikten sonra her iki gruba da daha önce ön test olarak uygulanan "Göçlerin Nedenleri" testi herhangi bir değişime uğratılmadan "sontest" olarak tekrar uygulanmıştır. Son testten elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibidir.

Tablo 6: Kontrol ve Deney Grubunun Son Test Sonuçları

Son Testten Alınan Sonuçlar		
Öğrenci Sıra Numarası	Kontrol Grubu Puanları	Deney Grubu Puanları
1	6	9
2	5	10
3	7	8
4	3	7
5	5	5
6	5	8
7	9	3
8	8	11
9	11	12
10	3	10
11	5	15
12	6	10
13	3	3
14	5	9
15	7	11
16	5	12
17	6	7
18	9	6
19	11	8
20	10	11
21	6	15
22	5	8
23	7	14
24	6	6
25	7	3

Kontrol ve deney grubunun son test sonuçları arasındaki farkın anlamlılığını tespit etmek için ise "ilişkisiz örneklem t testi" kullanılmış ve elde edilen sonuçlar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 7: Kontrol ve Deneş Grubunun Son Test Sonuçları İlişkisiz Örneklemler
T Testi İle Analizi

Gruplar	N	ORT.	S	sd	t	p
Kontrol	25	6,400	2,254	48	2,959	0,005*
Deneş	25	8,838	3,426			

Bu sonuçlara göre kontrol grubunun doğru cevap ortalaması 6,40 iken deneş grubunun doğru cevap ortalaması 8,83 olmuştur. Buradan istatistiksel analiz sonuçlarına göre deneş ve kontrol grubu arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (*p<0,05). Bu sonuç kontrol ve deneş grubundaki öğrencilerin "Göçlerin Nedenleri" ünitesindeki erişilerinde geleneksel yöntemle karikatür temelli öğretimin farklı etkilere sahip olduğunu göstermiştir. Anlamlı farklılık deneş grubunun lehinedir. Bu durum karikatür temelli öğretimin geleneksel öğretime göre daha başarılı olduğunu göstermektedir.

3.3. KONTROL GRUBUNUN ÖN TEST VE SON TEST SONUÇLARINA AİT BULGULAR

"Göçlerin Nedenleri " ünitesinde geleneksel yöntemle öğrenim gören kontrol grubu öğrencilerinin ön test ve sontest sonuçları arasındaki farkın anlamlılığını tespit etmek için "ilişkili örneklemler t testi" kullanılmış ve elde edilen sonuçlar aşığıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 8: Kontrol Grubunun Ön ve Son Test Sonuçlarının İlişkili Örneklemler
T Testi İle Analizi

Testler	N	ORT.	S	sd	t	p
Öntest	25	3,400	2,139	24	5,222	,000*
Sontest	25	6,400	2,255			

Tablo 8'de verilen istatistiksel sonuçlara göre kontrol grubunun ön test ve son test sonuçları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (*p<0,05). Kontrol grubunun

doğru cevap ortalaması 3,4'den 6,4'e yükselmiştir. Üç puana tekabül eden bu artışın ciddi bir artış olmaması dikkati çekmektedir.

3.4. DENEY GRUBUNUN ÖN TEST VE SON TEST SONUÇLARINA AİT BULGULAR

"Göçlerin Nedenleri" ünitesinde karikatür temelli öğrenim gören deney grubu öğrencilerinin ön test ve sontest sonuçları arasındaki farkın anlamlılığını tespit etmek için "ilişkili örneklem t testi" kullanılmış ve elde edilen sonuçlar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 9: Deney Grubunun Ön ve Son Test Sonuçlarının İlişkili Örneklem T Testi İle Analizi

Testler	N	ORT.	S	sd	t	p
Öntest	25	3,680	2,427	24	8,274	,000*
Sontest	25	8,838	3,436			

Tablo 9'da verilen istatistiksel sonuçlara göre deney grubunun ön test ve son test sonuçları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (*p<0,05). Deney grubunun doğru cevap ortalaması 3,68'den 8,84'a yükselmiştir. 5,16 puana tekabül eden bu artışla birlikte erişim oranı önteste kıyasla %140 oranında artmıştır. Analiz sonucunun anlamlı olması ve doğru cevap oranındaki artışın yüksek olması karikatür temelli öğrenim gören deney grubu öğrencilerinin geleneksel yöntemlerle öğrenim gören kontrol grubu öğrencilerine göre "Göçlerin Nedenleri" ünitesinde daha başarılı olduğunu göstermektedir.

3.5. DENEY VE KONTROL GRUBUNUN ÖN TEST-SON TEST ARASINDAKİ PUAN KAZANÇLARINA AİT BULGU VE YORUMLAR

"Göçlerin Nedenleri" ünitesinde geleneksel yöntemle öğrenim gören kontrol grubu öğrencilerinin ön test ve sontest sonuçları arasındaki puan kazancı ile karikatür temelli öğrenim gören deney grubu öğrencilerinin ön test ve sontest sonuçları arasındaki puan kazançları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 10: Deney ve Kontrol Grubunun Ön Test-Son Test Arasındaki Puan Kazanç Sonuçları

Öntest ile sontest arasındaki puan kazancı		
Öğrenci numarası	Kontrol grubu	Deney grubu
1	2	2
2	-1	7
3	4	6
4	2	6
5	3	4
6	0	3
7	2	2
8	5	10
9	9	9
10	2	6
11	4	7
12	5	1
13	-1	7
14	2	5
15	-1	7
16	3	3
17	4	5
18	5	7
19	8	9
20	9	12
21	5	11
22	2	2
23	0	8
24	0	1
25	2	0

Tablo 11: Deney ve Kontrol Grubunun Ön Test-Son Test Arasındaki Puan Kazanç Sonuçlarının İlişkisiz Örneklem T Testi İle Analizi

Gruplar	N	ORT.	S	sd	t	p
Kontrol	25	3,000	2,872	48	2,546	,014*
Deney	25	5,159	3,118			

Tablo 11'de verilen istatistiksel sonuçlara göre kontrol grubu ile deney gruplarında ön test-son test puan kazancı sonuçları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (* $p < 0,05$). Bu fark karikatür temelli öğretim yapılan deney grubu lehinedir. Bu durum karikatür temelli öğretim yapılan deney grubu öğrencilerinin, geleneksel yöntemlerle öğretim yapılan kontrol grubu öğrencilerine göre "Göçlerin Nedenleri" ünitesini daha iyi öğrendiklerini ve son testte daha fazla puan artışına sahip olduklarını göstermiştir.

Kontrol grubunun ön test erişim yüzdesi 22,6 iken deney grubunun ön test erişim yüzdesi 24,5'tir. Ön test sonuçlarının birbirine yakın olduğu gözlenmiştir. Son test sonuçlarına bakıldığında ise kontrol grubunda erişim yüzdesi 42,6 iken deney grubunda 58,9'dur. Bu sonuçlar karikatür temelli öğretimin geleneksel yöntemlere göre öğrenci erişimini daha fazla artırdığı tespit edilmiştir.

BÖLÜM IV

SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. SONUÇ

Bu çalışma, 2008-2009 öğretim yılının birinci döneminde Zeytinburnu İhsan Mermerci Lisesinde öğrenim görmekte olan toplam 50 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada öntest-sontest kontrol gruplu deneysel desen kullanılmıştır.

Lise 2. sınıf Coğrafya dersi müfredatında yer alan "Göçlerin Nedenleri" ünitesi konuları kontrol grubunda geleneksel anlatım yöntemi ile işlenmiş, deney grubunda ise karikatür temelli öğretim uygulanmıştır. Çalışmanın uygulanması sonrasında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırmanın istatistiksel analiz sonuçlarına göre deney ve kontrol grubu arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($*p<0,05$). Bu sonuç kontrol ve deney grubundaki öğrencilerin "Göçlerin Nedenleri" ünitesindeki erişilerinde geleneksel yöntemle karikatür temelli öğretimin farklı etkilere sahip olduğunu göstermiştir. Anlamlı farklılık deney grubunun lehinedir. Bu durum karikatür temelli öğretimin geleneksel öğretime göre daha başarılı olduğunu göstermektedir

Kontrol grubunda uygulanan geleneksel anlatım yöntemi ile de eriş düzeyinin yükselmiş olması ($*p<0,05$) bu yönteminde öğrencilerinin eriş düzeylerinin yükselmesinde etkili olduğunu ortaya koymuştur

Deney ve kontrol grubu eriş puanları arasında anlamlı bir farkın olduğu bulunmuştur. Deney grubu öğrencilerinin fark puanları, uygulanan deneysel desene bağlı olarak daha yüksek bulunmuştur. Araştırmacının uyguladığı karikatür temelli öğretim deney grubu öğrencilerinin erişisinde daha yüksek bir artış sağlamıştır

Yapılandırıcı öğretim yöntemlerinin geleneksel öğretim metotları ile yarıştığı günümüz koşullarında karikatür temelli öğretimin öğrenci erişisinde daha fazla etkili olduğu belirlenmiştir. Bu yeni strateji ile ilgili çalışmaların sınırlı olması ve ilgili

literatürün henüz oluşmamış olması, araştırmanın önemine dikkat çekmektedir. Ancak çalışmanın küçük bir grup ile gerçekleşmesi nedeni ile ilgili sonuçların geliştirilebilir olduğu kabul edilmelidir

4.2. ÖNERİLER

- a. Coğrafya öğretmenleri derslerinde kullandıkları araç ve gereçlere karikatür materyalini de eklemeli, karikatüre dair etkinliklere yıllık, ünite ve günlük planlarında yer vermeliler
- b. Karikatür tahlillerinde olabildiğince multi media ortamlarından faydalanılmalıdır. Öğretmen projeksiyon, slayt gibi cihazlara ulaşamadığı durumlarda tepegözü, tepegöze ulaşamadı durumlarda ise tahlili yapılan karikatürün fotokopi makinesinde büyütülmüş bir nüshasına çerçeve hazırlamak sureti ile sınıfta uygulama gerçekleştirmelidir
- c. Coğrafya öğretmenleri yazılı anlatım çalışmaları sırasında karikatürlerden yararlanarak öğrencilerin yaratıcı yönlerinin ortaya çıkmasını sağlamalıdır. Bunun için ders öğretmeni, dergilerden ya da gazetelerden öğrencilerin düzeylerine uygun konu ile ya da gündemle ilgili karikatürleri bulup sınıfa getirmeli, öğrencilerden karikatürü yorumlayıp karikatürdeki unsurları yeniden yaratmalarını istemelidir.
- d. Öğrencilerin karikatüre dair etkinlikleri paralelinde İnternet sitelerden materyal toplanması noktasında yönlendirilmesi sağlanmalıdır. Öğrencilere bu konuda faydalı olabilecek bir adres listesi verilmelidir.
- e. Coğrafya öğretmenleri anlatım yönteminin yanı sıra, tartışma, problem çözme, örnek olay yöntemlerinden; beyin fırtınası, benzetim ve gösteri gibi tekniklerden zaman zaman yararlanılmalıdır.
- f. Coğrafya ders kitapları yeniden gözden geçirilerek görsellik açısından değişiklikler yapılmalı, kitaplarda öğrencilerin dikkatini çekebilecek karikatürlere yer verilmelidir. Bu karikatürler, mizah unsurlarını taşımakla birlikte öğrencinin eleştirel düşüncesini de geliştirebilecek, yoruma elverişli nitelikte olmalıdır.

- g. Eğitim Fakültelerinde eğitim gören coğrafya öğretmeni adaylarına verilen gerek "Eğitim Teknolojisi ve Materyal Geliştirme" dersi ve gerekse "Özel Öğretim Yöntemleri" derslerinde karikatür materyali ve bu materyalin etkin kullanımına dair konular eklenmeli, öğrencilere uygulama imkanları tanınmalıdır
- h. Milli Eğitim Bakanlığı çatısı altında faaliyetlerini yürüten Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü ve Ders Aletleri Yapım Merkezi, ilgili uzmanlardan oluşturacağı bir yazılım ve grafik ekibi ile coğrafi animasyonlar yapılmalı ve yine ilgili uzmanların hazırladıkları karikatür broşürleri, katalogları ve posterlerinin tüm okullara ulaşması sağlanmalıdır
1. Tüm ders kitaplarının bir de öğretmen kitabı hazırlanmalı, bu kitaplarda öğrencilerden beklenen davranışlar ve bu davranışların kazanılması için öğretmenlerin yapması gereken karikatüre dayalı etkinlikler ve rehber uygulamalara yer verilmelidir.
- i. Tüm ders kitaplarının bir de öğrenci çalışma kitabı olması gerektiği (Erden, 1995: 193) ilkesinden hareketle bu çalışma kitaplarında konularla ilgili karikatürler ve etkinliklerde kullanılacak karikatürler bulundurulmalıdır.
- j. Öğrencilerin işlenen konular haricinde de gerek medyadan, gerek sanal ortamdan ve gerekse araştırdığı kitaplardan temin ettiği coğrafi değere haiz karikatürleri sınıfa getirmelerinin önü açılmalıdır. Bu karikatürler etkinlikler sırasında kullanılabileceği gibi oluşturulan bir koleksiyona eklenebilir. Böylece öğrencilere koleksiyon alışkanlığı kazanılması ve sınıfta bir karikatür arşivi oluşturma gibi ikinci bir kazanım da sağlanmalıdır.
- k. Yapılan etkinliklerin planlamasına çok dikkat edilmeli, derste karikatürün kullanımı dersin amaçlarının dışına çıkarılmamalıdır. Bu yüzden karikatür etkinliklerinde gülmece unsurlarına belli periyotlarda ve öğrencilerinin ilgileri takip edilmek sureti ile yer verilmelidir.

Bu önerilerin sınıflardaki öğrenci sayılarına ve öğrencilerin yeterliklerine göre değişiklik göstermesi kaçınılmazdır. Fakat unutulmamalıdır ki başarılı bir öğretimin gerçekleşmesi ders içeriğinin önceden planlanması, farklı yöntem ve teknikler ile farklı araç-gereçlerin kullanılmasıyla yakından ilgilidir.

KAYNAKLAR

- Adıgüzel, Y. (1998). *İlköğretim Okulları 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Ege Bölgesi Konusunun Araç Gereç Kullanılarak Öğretiminin Değerlendirilmesi*, Marmara Üniv.Eğitim Bilimleri Ens., (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- Akyol, H. (2002). *Olumlu Öğrenmeye Uygun Bir Ortam Oluşturma, Sınıf Yönetimi*, (ed). Leyla Küçük Ahmet, Nobel Yayınları Ankara.
- Alkan, C. (1990). Öğrenme – Öğretme Durumunun Temel Ögesi Olarak Öğretim Araçları Üzerine Bir Öğretim Ünitesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 23(2) , 507 521.
- Alkan. C. (1998). *Özel Öğretim Yöntemleri (Disiplinlerin Öğretim Teknolojisi)*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Arıkan, E. (2004). *Karikatür ve Toplum*, 9. Uluslararası Ankara Karikatür Vakfı Etkinlikleri (20 Temmuz 2004).
- Aşıcıoğlu, E.A. (2001). *Yazısız Karikatürlerin Grafik Sanatındaki Yeri Yazısız Karikatür Uygulamaları*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara.
- Barth, J. L. ve Demirtaş, A. (1997). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi: Kaynak Üniteler, Öğretmen Eğitimi Dizisi*, YÖK-Dünya Bankası Ortak Projesi Yayınları, MEGEP, Ankara.
- Baymur, A. Fuat, (1941). *Tarih Öğretimi*, Gazi Terbiye Enstitüsü Neşriyatı, No: 11 Ankara.
- Büyük Larousse (1986). *Karikatür Md.12.C*, Interpress Basın Yayın, 6433-6434.

- Büyüköztürk, Ş. (2004). *Sosyal Bilgiler İçin Veri Analizi El Kitabı*, Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- Cabbar, G., S., *İzmir İli Orta Dereceli Okullarda Eğitim Teknolojisinin Uygulamaları*, İzmir Dokuz Eylül Üniv. Sosyal Bilimler Ens. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir.
- Cantek , L. (1995). *Türkiye'de Çizgi Roman*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Coğrafya Dersi Öğretim Programı (2005 Programı). Gazi Kitabevi, 2006, 97-109, Ankara.
- Cüceloğlu, D. (2003). *İletişim Donanımları*, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Çağlayan, A. (2003). *Eğitimde Yönetim Yönetimde Kalite*, Bilge Yayınları, Ankara.
- Çeviker, T. (1986). *Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü*, Yayınları, İstanbul.
- Çeviker, T. (1991). *İbret Albümü*, İstanbul Büyükşehir belediyesi Kültür İşlem Dairesi İstanbul Bas. Yay.
- Demiralp, N. (2007). "Coğrafya Eğitiminde Materyaller ve 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt: 15, No: 1, Kastamonu.
- Demirci, A. (2005). *ABD'de Eğitim Sistemi ve Coğrafya Öğretimi*, Aktif Yayınları, İstanbul.
- Demirci, A., Sekin, S., Ünlü, M. (2002). Mesleki Açıdan Coğrafyanın Önemi Ve Türkiye'de Kullanımı, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı:5, İstanbul.
- Demirci, A., Taş, H. İ. ve Özel, A. (2007). "Türkiye'de Ortaöğretim Coğrafya Derslerinde Teknoloji Kullanımı" *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 15, s.: 37-54, İstanbul.
- Demirel , Ö., Pea (2002). *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*, Pepem A yayıncılık, Ankara.

- Demirkaya, H. (2003). Coğrafya Öğretiminde Örnek Bir Konu Çalışması, *Milli Eğitim, Eğitim Kültür Sanat*, Sayı:157, Ankara.
- Demirkaya, H. (2004). *Yaşantısal Öğrenme Kuramının Coğrafya Öğretimine Uygulanması*, SDÜ, Burdur Eğitim Fak., Yıl:5 Sayı:7,54-75.
- Demiroğlu P. N. (2007). Coğrafya Eğitiminde Materyaller ve 2005, Coğrafya Dersi Öğretim Programı, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt: 15, No: 1, Kastamonu.
- Doğan, Y. (1998). *İlköğretim Dördüncü Ve Beşinci Sınıflarındaki Sosyal Bilgiler Dersi İçin Görsel Ve İşitsel Materyal Üzerine Bir Araştırma*, Uludağ üniv. Sosyal Bilimler Ens., Bursa (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- Doğanay, H. (1993). *Coğrafya'da Metodoloji: Genel Metodlar ve Özel Öğretim Metodları*, Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen Kitapları Dizisi, İstanbul.
- Doğanay, H. (2002). *Coğrafya Öğretiminde Yöntemler:Orta Öğretimde Coğrafya Eğitiminin Esasları*, Aktif Yayınevi, İstanbul
- Doğanay, H. ve Zaman, S. (2002). "Orta Öğretim Coğrafya Eğitiminde Hedefler-Stratejiler ve Amaçlar" *Doğu Coğrafya Dergisi*, Yıl:"7, Sayı:"8, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Doğanay, H., Zaman, S. ve Mete, A. (2001). "Orta Öğretim Coğrafya Eğitiminde Klasik Ders Materyali ve Coğrafya Öğretmenlerinin Bunlardan Yararlanma Sıklığı" *Doğu Coğrafya Dergisi*, Yıl: 7, Sayı: 6, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Efe, H. (2004a). Ezbersiz Eğitim Ve Karikatür İle Eğitim, *Cumhuriyet*, 24 Eylül, s.3
- Efe, H. (2004b), *Karikatürler*, Kum Yayınları, Ankara.
- Efe, H. (2005), *Karikatür ve Eğitim*, Karikatür Sanatının Eğitimdeki İşlevi Etki Yayınları, İzmir.
- Efe, R. (1996-1997). "Coğrafyada Yeni Yaklaşımlar, Coğrafya Eğitiminde Çağdaş Metod ve Teknikler" *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 1, s.: 135-149, İstanbul.

- Efe, R. (2003). "Coğrafyada Beş Temel Kavram ve Bunların Öğretim Metod ve Teknikleri" *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı 5, sayfa 27-42, İstanbul.
- Eker, A. (2003). *Orta Öğretim Coğrafya Eğitim Öğretiminde Görsel Materyallerin Kullanımı Ve Öğrenme Üzerinde Etkileri*, Marmara Üniv Eğitim Bilimleri Ens., (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- Erden, M., *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Alkım Yayınevi, İstanbul.
- Girgin, M., E. , Güner, İ. (2001). "Coğrafya Öğretiminde Atlaslar" *Doğu Coğrafya Dergisi*, Yıl: 7, Sayı: 6, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Güngördü, E. (2002). *Coğrafya'da Öğretim Yöntemleri, İlkeler ve Uygulamalar*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- İncekara, S. (2006). *Kanada'da Genel Eğitim Sistemi ve Coğrafya Öğretimi*, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- İncekara, S. (2007). *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı 16, Temmuz, 2007, İstanbul
- Kabapınar, Y. (2003). Eğitim Pedagojisi ve Tarih Metodolojisi Açısından Tarih Ders Kitaplarına Bir Bakış, *Tarih ve Toplum*, Sayı:230:40-47.
- Kalaycı. N. (2001). *İki Boyutlu Görsel Öğrenme ve Öğretme Araçları Öğretim Teknolojileri Ve Materyal Geliştirme* (Haz.) Halil İ.Y., Ankara Nobel Yayınlar 167-69.
- Kar, İ. (1999). *Karikatür Sanatı, Kültür Sanatı*, Kültür Bakanlığı Yayınları , Ankara.
- Kar, İ. (2004). *Toplumsal Hafıza ve Karikatür*, 9. Uluslararası Ankara Karikatür Vakfı Etkinlikleri (20 Temmuz 2004).
- Kaya, Y. K. (1993). *İnsan Yetiştirme Düzenimize Yeni Bir Bakış* (Eğitimde Model Anlayışı), Ankara Bilim Yayınları, Ankara.
- Koloğlu, O. (2005). *Türkiye Karikatür Tarihi*, Bileşim Yayınevi, İstanbul.

- Meydan, A. (2001). *İlköğretim Birinci Kademe Sosyal Bilgiler Öğretimi Coğrafya Ünitelerinin İşlenişinde Laboratuvar ve Görsel İşitsel Materyal Kullanımının Öğrencilerin Niteliksel Gelişimine Etkisinin Değerlendirilmesi*, Selçuk Üniv., Sosyal Bilimler Ens., Konya.
- Nichol, J. (1991). *Tarih Öğretimi*, Çev, Mustafa Safran, Ankara.
- Nişancı, A. (1980). Okullarda Coğrafya Öğretimi Hakkında Bazı Düşünceler, *Atatürk Üniv.Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, Sayı:12 Fasikül:2 1980:344.
- Örs, N. (2007). *Eğitim ve Karikatür, Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Sayı: 84, s.: 26-28, Ankara.
- Özer, A. (2000). Karikatür Popüler Kültür ve Popüler Karikatür, *Uluslararası Karikatür Festivali Sempozyum Bildirisi*, 5- 9 Mayıs 2000, Ankara.
- Özer, A. (2005). *Hürriyet Gösteri Dergisi Yazısı*, Kasım 2005: Sayı: 275, İstanbul.
- Özer, A. (2005). Karikatürü, Eğitiminin Yazlı Tahtalı Üzerindeki İşini Fazlasıyla Kolaylaştırır, *Hürriyet Gösteri Sanat Edebiyat Dergisi* (275), 72=74.
- Özey, R. ve Demirci, A. (Edit.) (2008). *Coğrafya Öğretiminde Yöntem ve Yaklaşımlar*, Aktif Yayınevi, İstanbul.
- Özkanlı, R. (2006). *Görsel Bir Dil Olarak Resim ve Karikatür İlişkisi*, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim Anasanat Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Mersin.
- Özşahin, E. (2009). Karikatürlerle Coğrafya Öğretimi, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 20, temmuz - 2009, s. 101-122.
- Paykoç , F. (1995b). *İlköğretim Okullarında Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Sorunları*, (haz.) meral ç. (Türk Eğitim Derneği, XIII.Öğretim Toplantısı 25-26 Mayıs 1995, Ankara Türk Eğitim Derneği Yayınları, 43-66.

- Paykoç, F. (1995). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Çağdaş Eğilimler*, Ankara Türk Eğitim Derneği Yayınları, 43-66.
- Rozenal, İ. (2005). Karikatür Öğrencinin Dil Mantığını Geliştirmesini , Dünyaya İlgisinin Artmasını Sağlar, *Hürriyet Gösteri Sanat Edebiyat Dergisi*, Sayı:275:75.
- Sipahioğlu, A. (1999). *Türk Grafik Mizahi*, Dokuz Eylül Yay, İzmir.
- Sönmez, V. (2004). *Dizgeli Eğitim*, Anı Yayıncılık Ankara
- Sözer, E. (1998b). *Kuramdan Uygulamaya Sosyal Bilgilerin Öğretimi*, Eskişehir Anadolu Üniv.Eğitim Fakültesi Yayınları
- Sözer, E., 1998a, *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Belli Başlı Yöntem Ve Tekniklerin İncelenmesi*, Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.
- Şahin, C. (2003). *Türkiye'de Coğrafya Öğretimi, Sorunları ve Çözüm Önerileri*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2.baskı, Ankara.
- Tan, Ş. (2007). *Öğrenme Ortamı Olarak Sınıfı Öğretmenlik Mesleğine Giriş* (Ed.) Özcan Demirel , Pepen A Yayıncılık , 221, Ankara .
- Taş, H. İ. (2003). "Zihinsel Haritalama ve Öğrencilerin Zihni Haritalarını Geliştirme Yolları" *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı:8, İstanbul.
- Taş, H. İ. (2006). "Coğrafya Eğitiminde Görselleştirmenin Önemi: Mekansal Algılamaya Pedagojik Bir Bakış" *Doğu Coğrafya Dergisi*, Yıl:11, Sayı:16, Konya.
- Temel Britannica (1988), Ana Yayıncılık A.Ş , Cilt I; D. s:67=68
- Tepecik, A. (2002). *Grafik Sanatlar (tarih-tasarım-teknoloji)*, Detay Yayınları, Ankara.
- Topuz, H. (1986). İletişimde Karikatür ve Toplum, Eskişehir Anadolu Üniv. Basımevi Ankara Üniv., *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 23(2),(507-521)

- TOPUZ, H. (1986). *İletişimde Karikatür ve Toplum*, Eskişehir.
- Topuz, H. (1997). *Başlangıcından Bugüne Dünya Karikatürü*, İnkılap Kitapevi , İstanbul.
- Turhan , O. (1975). *Basında Çizgi Sanatı*, Ankara Gazeteciler Cemiyeti.
- Türkçe Sözlük, (1998). Dil Kurumu Türk.
- Uslu , H. (2005). Karikatür Kullanımı Keşke Bütün Derslerde Yaygınlaştırılırsa, *Hürriyet Gösteri Sanat Edebiyat Dergisi*, 275 , S: 81-82.
- Uslu, A. (2004). *Karikatür Sanatı ve Karikatür Ürünleri, Denizli Sempozyum Metinleri* (20 Temmuz 2004).<http://www.huslu.8k.com/yazi1.htm>, Veri Bilgi: 22 Nisan 2008.
- Üçışık, S., Ünlü, M. ve Özey R. (2002). "Coğrafya Eğitim ve Öğretiminde Fotoğrafların Önemi" *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 5, İstanbul.
- Ünlü, M., Üçışık, S. ve Özey R. (2002). "Coğrafya Eğitim ve Öğretiminde Haritaların Önemi" *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 5, İstanbul.
- Varış, F. (1978). *Eğitim Bilimine Giriş*, Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Vural, S. (2002). *Eğitim Ortamında Öğretim Araçları* (Ed.) Leyla Küçükahmet – Sınıf Yönetimi, Nobel Yay 211-227, Ankara.
- Yalın, H. İ. (2000). *Öğretim Teknolojileri ve Metaryal Geliştirme*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Yanpar , T. Ş. (1994). İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Akademik Benlik Kavramı, Ders İçi Öğrenme Ve Ders Dışı Çalışma Yolları İle Başarı İlişkisi, *Hacettepe Üniv. Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı :10 43-48.
- Yavaşlı, D., (2005). Eğitimde Karikatürün Yeri, *Hürriyet Gösteri Sanat Edebiyat Dergisi*, sayı :275 :70-83.

Yazıcı, K. (2006). "Sosyal Bilgilerde Kullanılan Görsel Araçlar: Haritalar-Küreler, Resimler, Tablolar ve Grafikler" *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 15, s.: 651 663, Konya.

EKLER

EK 1. KARİKATÜRE DAYALI COĞRAFYA ÖĞRETİMİ ETKİNLİK SUNULARI

EK:1.1.

- ✚ Bu karikatür hangi amaçla çizilmiştir?
- ✚ Karikatür neyi anlatmaya çalışıyor?
- ✚ Karikatürdeki karakterleri bir liste haline getiriniz.
- ✚ Bu karakterlerin belirgin özelliklerini belirtiniz.
- ✚ Karikatürdeki olay sizce hangi zamanda geçmektedir?
- ✚ Karikatürdeki baloncuklara siz neler yazardınız? Karikatürdeki sembollerin anlamlarını açıklayabilir misiniz?
- ✚ Karakterlerin çizimleri gerçekçi mi?
- ✚ Karikatür çocuklarla ilgili nasıl bir mesaj veriyor?
- ✚ Bu karikatür, sadece gülme amacı ile mi çizilmiş yoksa başka amaçlar da taşıyor mu?
- ✚ Karikatürdeki mekan sizce neresi olabilir?
- ✚ Sizce bu karikatürün başlığı nedir?
- ✚ Karikatürdeki karakterlerin çizimi abartılı mı, gerçekçi mi? Eğer abartılıysa hangi açıdan abartılmış?
- ✚ Karikatüristin yerinde olsaydınız, siz bu karikatüre başka ne eklerdiniz?
- ✚ Karikatürde sadece bir ağaç çizilmiş olması sizce anlamlı mı?
- ✚ Bu karikatüre bir iki saniye dikkatli bakın ve göçlerin nedenlerinden hangisini ifade ediyor belirtiniz.
- ✚ Karikatürdeki öyküyü tanımlayabilir misiniz?
- ✚ Karikatürdeki olaylar sizde nasıl bir duygu uyandırıyor?
- ✚ Sanatçı bu eseri yaparken neler hissetmiş olabilir?
- ✚ Siz bir karikatürist olsaydınız konu ile ilgili başka nasıl bir karikatür çizerdiniz?
- ✚ Sizce eserin bizler ve bugün için anlamı nedir?
- ✚ Bu karikatüre hangi ismi vermek istersiniz?
- ✚ Kardan adam neden üzgün olarak çizilmiş olabilir?

EK:1.2.

- ✚ Bu karikatür hangi amaçla çizilmiştir?
- ✚ Karikatür neyi anlatmaya çalışıyor?
- ✚ Karikatürdeki karakterleri bir liste haline getiriniz.
- ✚ Bu karakterlerin belirgin özelliklerini belirtiniz.
- ✚ Karikatürdeki olay sizce hangi zamanda geçmektedir?
- ✚ Karikatürdeki baloncuklara siz neler yazardınız? Karikatürdeki sembollerin anlamlarını açıklayabilir misiniz?
- ✚ Karakterlerin çizimleri gerçekçi mi?
- ✚ Karikatürdeki adam neden yürümüyor olabilir?
- ✚ Bu karikatür, sadece gülme amacı ile mi çizilmiş yoksa başka amaçlar da taşıyor mu?
- ✚ Karikatürdeki mekan sizce neresi olabilir?
- ✚ Sizce bu karikatürün başlığı nedir?
- ✚ Karikatürdeki karakterlerin çizimi abartılı mı, gerçekçi mi? Eğer abartılıysa hangi açıdan abartılmış?
- ✚ Karikatüristin yerinde olsaydınız, siz bu karikatüre başka ne eklerdiniz?
- ✚ Bu karikatüre bir iki saniye dikkatli bakın ve göçlerin nedenlerinden hangisini ifade ediyor belirtiniz.
- ✚ Karikatürde başka canlıların olmamasının sizce sebepleri nelerdir?
- ✚ Karikatürdeki öyküyü tanımlayabilir misiniz?
- ✚ Karikatürdeki olaylar sizde nasıl bir duygu uyandırıyor?
- ✚ Sanatçı bu eseri yaparken neler hissetmiş olabilir?
- ✚ Siz bir karikatürist olsaydınız konu ile ilgili başka nasıl bir karikatür çizerdiniz?
- ✚ Sizce eserin bizler ve bugün için anlamı nedir?
- ✚ Bu karikatüre hangi ismi vermek istersiniz?
- ✚ Penguenlerin çölde yaşamaya çalışması dikkatinizi çekti mi ?

EK:1.3.

- ✚ Bu karikatür hangi amaçla çizilmiştir?
- ✚ Karikatür neyi anlatmaya çalışıyor?
- ✚ Karikatürdeki karakterleri bir liste haline getiriniz.
- ✚ Bu karakterlerin belirgin özelliklerini belirtiniz.
- ✚ Karikatürdeki olay sizce hangi zamanda geçmektedir?
- ✚ Karikatürdeki sembollerin anlamlarını açıklayabilir misiniz?
- ✚ Karakterlerin çizimleri gerçekçi mi?
- ✚ Karikatürdeki adam neden yürüyemiyor olabilir?
- ✚ Bu karikatür, sadece gülme amacı ile mi çizilmiş yoksa başka amaçlar da taşıyor mu?
- ✚ Karikatürdeki mekan sizce neresi olabilir?
- ✚ Sizce bu karikatürün başlığı nedir?
- ✚ Karikatürdeki karakterlerin çizimi abartılı mı, gerçekçi mi? Eğer abartılıysa hangi açıdan abartılmış?
- ✚ Karikatüristin yerinde olsaydınız, siz bu karikatüre başka ne eklerdiniz?
- ✚ Bu karikatüre bir iki saniye dikkatli bakın ve göçlerin nedenlerinden hangisini ifade ediyor belirtiniz.
- ✚ Karikatürde başka canlıların olmamasının sizce sebepleri nelerdir?
- ✚ Karikatürdeki öyküyü tanımlayabilir misiniz?
- ✚ Karikatürdeki olaylar sizde nasıl bir duygu uyandırıyor?
- ✚ Sanatçı bu eseri yaparken neler hissetmiş olabilir?
- ✚ Siz bir karikatürist olsaydınız konu ile ilgili başka nasıl bir karikatür çizerdiniz?
- ✚ Sizce eserin bizler ve bugün için anlamı nedir?
- ✚ Bu karikatüre hangi ismi vermek istersiniz?
- ✚ Karikatürdeki adam sizce kimdir?

EK:1.4

- ✚ Bu karikatür hangi amaçla çizilmiştir?
- ✚ Karikatür neyi anlatmaya çalışıyor?
- ✚ Karikatürdeki karakterleri bir liste haline getiriniz.
- ✚ Bu karakterlerin belirgin özelliklerini belirtiniz.
- ✚ Karikatürdeki olay sizce hangi zamanda geçmektedir?
- ✚ Karikatürdeki sembollerin anlamlarını açıklayabilir misiniz?
- ✚ Karakterlerin çizimleri gerçekçi mi?
- ✚ Çizimdeki karakterlerin birbirleriyle nasıl bir ilişkisi olabilir?
- ✚ Bu karikatür, sadece gülme amacı ile mi çizilmiş yoksa başka amaçlar da taşıyor mu?
- ✚ Karikatürdeki mekan sizce neresi olabilir?
- ✚ Sizce bu karikatürün başlığı nedir?
- ✚ Karikatürdeki karakterlerin çizimi abartılı mı, gerçekçi mi? Eğer abartılıysa hangi açıdan abartılmış?
- ✚ Karikatüristin yerinde olsaydınız, siz bu karikatüre başka ne eklerdiniz?
- ✚ Bu karikatüre bir iki saniye dikkatli bakın ve gözlerin nedenlerinden hangisini ifade ediyor belirtiniz.
- ✚ Karikatürde başka canlıların olmamasının sizce sebepleri nelerdir?
- ✚ Karikatürdeki öyküyü tanımlayabilir misiniz?
- ✚ Karikatürdeki olaylar sizde nasıl bir duygu uyandırıyor?
- ✚ Sanatçı bu eseri yaparken neler hissetmiş olabilir?
- ✚ Siz bir karikatürist olsaydınız konu ile ilgili başka nasıl bir karikatür çizerdiniz?
- ✚ Sizce eserin bizler ve bugün için anlamı nedir?
- ✚ Bu karikatüre hangi ismi vermek istersiniz?
- ✚ Bilgisayar ekranındaki görüntü dikkatinizi çekti mi ?Sizce ne ifade ediyor?

EK:1.5

- ✚ Bu karikatür hangi amaçla çizilmiştir?
- ✚ Karikatür neyi anlatmaya çalışıyor?
- ✚ Karikatürdeki karakterleri bir liste haline getiriniz.
- ✚ Bu karakterlerin belirgin özelliklerini belirtiniz.
- ✚ Karikatürdeki olay sizce hangi zamanda geçmektedir?
- ✚ Karikatürdeki sembollerin anlamlarını açıklayabilir misiniz?
- ✚ Karakterlerin çizimleri gerçekçi mi?
- ✚ Çizimdeki karakterlerin birbirleriyle nasıl bir ilişkisi olabilir?
- ✚ Bu karikatür, sadece gülme amacı ile mi çizilmiş yoksa başka amaçlar da taşıyor mu?
- ✚ Karikatürdeki mekan sizce neresi olabilir?
- ✚ Sizce bu karikatürün başlığı nedir?
- ✚ Karikatürdeki karakterlerin çizimi abartılı mı, gerçekçi mi? Eğer abartılıysa hangi açıdan abartılmış?
- ✚ Karikatüristin yerinde olsaydınız, siz bu karikatüre başka ne eklerdiniz?
- ✚ Bu karikatüre bir iki saniye dikkatli bakın ve göçlerin nedenlerinden hangisini ifade ediyor belirtiniz.
- ✚ Karikatürde mavi elbiseliler neyi temsil ediyor olabilirler?
- ✚ Karikatürdeki öyküyü tanımlayabilir misiniz?
- ✚ Karikatürdeki olaylar sizde nasıl bir duygu uyandırıyor?
- ✚ Sanatçı bu eseri yaparken neler hissetmiş olabilir?
- ✚ Siz bir karikatürist olsaydınız konu ile ilgili başka nasıl bir karikatür çizerdiniz?
- ✚ Sizce eserin bizler ve bugün için anlamı nedir?
- ✚ Bu karikatüre hangi ismi vermek istersiniz?
- ✚ İnsanlar neden sıraya girmiş olabilirler?

EK 2: GÖÇLER İLE İLGİLİ ÖNTEST SORULARI

- Soru 1.** Dünya üzerinde bazı akarsu havzalarında iklim koşulları ve ya yer şekillerinin olumsuz etkisinden dolayı yerleşmeler oldukça düşüktür. **Aşağıda verilen akarsuların hangisinde böyle bir durumdan söz edilemez?**
- A) Ganj B) Amazon C) Obi
D) Kongo E) Yenisey
- Soru 2.** Tarım alanlarının fazla ve nüfusun %70-80'i geçimini tarımla sağlayan şehirler tarım şehirleridir. **Aşağıdaki kentlerin hangisindeki nüfuslanmanın nedeni tarım olanaklarıdır?**
- A) Bodrum B) Batman C) İskenderun D) Nazilli E) Seydişehir
- Soru 3.** Kerpiç kurak ve yarı kurak bölgelerde, yapı malzemesi olarak taşın ve ağacın fazla bulunmadığı yerlerde en çok kullanılan yapı malzemesidir. **Buna göre ülkemizde kerpiç evlerin en çok görüldüğü bölge aşağıdakilerden hangisidir?**
- A) Akdeniz B) Karadeniz C) Doğu Anadolu D) İç Anadolu E) Ege
- Soru 4.** İç Anadolu bölgesinin kırsal yerleşmelerinde toplu köylerin görülürken dağınık yerleşmelere rastlanmamasının en önemli nedeni **aşağıdakilerden hangisidir?**
- A) Tahıl tarımının yapılması
B) Su kaynaklarının azlığı
C) Yer şekillerinin elverişsizliği
D) Gelenek ve görenekler
E) Küçük baş hayvancılığın yaygın oluşu
- Soru 5.** **Aşağıdaki yörelerden hangisinde ahşap ev yapımının daha az olması beklenir?**
- A) Artvin Yöresi
B) Sinop Yöresi
C) Kastamonu Yöresi
D) Muğla Yöresi
E) Kırşehir Yöresi
- Soru 6.** **Coğrafi konumlarına göre kurulan köylerimizden hangisinin Türkiye ekonomisine katkısı daha fazladır?**
- A) Orman köyleri B) Ova köyleri C) Vadi köyleri
D) Dağ köyleri E) Kıyı köyleri

Soru 7. Ülkemizde dağınık yerleşme örneklerine Doğu Karadeniz'de toplu yerleşme örneklerine ise iç kesimlerde rastlanır.

Yerleşme biçimlerindeki bu farklılık özellikle aşağıdakilerden hangisinden kaynaklanır?

A) Yer şekilleri B) Turizm C) Ulaşım D) Toprak yapısı E) Endüstri

Soru 8. Daha az topraktan daha fazla ürün elde etme çalışmaları yaygın olan köylerimiz aşağıdakilerden hangisidir?

A) Dağ köyleri B) Hayvancı köyler C) Balıkçı köyleri D) Yayla köyleri E) Ekinci köyleri

Soru 9. -Kır nüfusu yoğundur.

-Diğer bölgelere göç verir.

-Nadas tarımının en az yapıldığı bölgemizdir.

Bu bölgemiz aşağıdakilerden hangisidir?

A) Akdeniz B) İç Anadolu C) Karadeniz D) Ege E) Güneydoğu Anadolu

Soru 10. Aşağıda verilmiş olan paraleller arasında hangisinde insanlar yerleşmek için yüksek alanlar daha elverişlidir?

A) 5 derece Güney –10 derece Kuzey paralelleri arası

B) Kutup daireleri ve kutuplarlar çevresi

C) 20 derece Güney – 25 derece Güney paralelleri arası

D) 60 derece Kuzey – 70 derece Kuzey paralelleri arası

E) 30 derece Kuzey – 30 derece Güney paralelleri arası

Soru 11. Ekvatordan kutuplara doğru gidildikçe yerleşmelerin üst sınırı azalmaktadır.

Buna göre aşağıdaki illerimizden hangisinde yerleşme sınırı daha yükseklerde yer alır?

A) İstanbul B) Bursa C) Hatay D) Rize E) Kars

Soru 12. Türkiye'de tarihi aşamalardan geçerek gelişimini sürdüren çok sayıda kentimiz vardır.

Aşağıda verilen yörelerin hangisinin gelişiminde tarihi gelişimin katkısı en azdır?

A) Bergama B) Konya C) Karabük D) Amasya E) Edirne

Soru 13. Türkiye'de kırsal yerleşme şekillerinin toplu ya da dağınık olmasında rol oynayan başlıca faktörler aşağıdakilerden hangisidir?

A) Yer şekilleri ve su kaynakları

B) Ekonomik faaliyet türü

C) Tarım ürünleri çeşidi

D) Nüfus yoğunluğu

E) Ulaşım olanakları

Soru 14. I. Trabzon

II. Bayburt

III. Gümüşhane

IV. Giresun

Doğu Karadeniz'de verilen yukarıdaki yörelerden hangilerinde dağınık yerleşme daha fazladır?

A) I ve III B) I ve IV C) III ve IV D) I ve II E) II ve III

Soru 15. Akdeniz Bölgesi'nde çok sık ve çok seyrek nüfuslu yerleşmelerin yan yana bulunmasının temel nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

A) Endüstrinin belli yörelerde yoğunlaşması

B) Plato ve ovaların verimli olması

C) Dağların uzanışı nedeniyle ulaşımın zor oluşu

D) Kalkerli yapıdaki dağlar ile alüvyon ovalarının yan yana bulunması yana bulunması

E) Bölgede farklı iklimlerin görülmesi

CEVAP ANAHTARI

1.A 2.D 3.D 4.B 5.E 6.B 7.A 8.C 9.C 10.A 11.C 12.C 13.A 14.B 15.D

EK 3: GÖÇLER İLE İLGİLİ SONTEST SORULARI

Soru 1. Denize kıyısı olan bölgelerimizde önemli yerleşim merkezleri kıyılarda sıralandığı halde Ege Bölgesi'nin kıyı kesimlerinde bu durum görülmez.

Bu durum aşağıdakilerden hangisi ile açıklanabilir?

- A) Kıyıların girintili çıkıntılı olmasıyla
- B) Dağların denize dik uzanmasıyla
- C) Kıyılarda yer alan toprakların verimsiz olmasıyla
- D) Akdeniz ikliminin iç kısımlara sokulabilmesiyle
- E) Endüstri kuruluşlarının kıyıdan uzak olmasıyla

Soru 2. Aşağıda Türkiye'nin en yoğun nüfuslanmış şehirleri ve nedenleri verilmiştir.

Aşağıdakilerden hangisinde şehir ve nüfuslanma nedeni yanlış verilmiştir?

- A) Bursa-Endüstri, tarım
- B) Samsun-Tarım, ticaret
- C) Gaziantep-Endüstri, ticaret
- D) Aydın-Tarım, Turizm
- E) Giresun-Turizm, endüstri

Soru 3. Bir yerleşme yerinin köy ya da şehir sayılmasında; nüfusun çokluğu, ekonomik faaliyetlerin türü, halkın gelir durumu, özel konumu gibi faktörler etkili olmaktadır.

Şırnak ilinin il yapılmasını aşağıdakilerden hangisiyle açıklayabiliriz?

- A) Şırnak'ın Habur sınır kapısına yakın olmasıyla
- B) Şırnak'ın önemli bir ticaret merkezi olmasıyla
- C) Şırnak'ın özel konumuyla
- D) Şırnak'ta zengin maden yataklarının bulunmasıyla
- E) Şırnak'ta nüfusun çok olmasıyla

Soru 4. Deprem oluşma özelliği yüksek olan alanlarda konutlar hafif ve esnek malzemelerden yapılmalıdır.

Buna göre aşağıdaki illerimizden hangisinde, hafif ve esnek malzeme kullanma ihtiyacı en fazladır?

- A) Mersin'de B) Sakarya'da C) Mardin'de D) Karaman'da E) Kırklareli'nde

Soru 5. I. Taş evler
II. Ahşap evler
III. Kerpiç evler
Yukarıda verilen doğal yapı malzemelerin en çok kullanıldığı bölgeler, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?

I	II	III
A) Ege	G. D. Anadolu	Karadeniz
B) Marmara	Akdeniz	Doğu Anadolu
C) Akdeniz	İç Anadolu	G. D. Anadolu
D) Doğu Anadolu	Marmara	Ege
E) Akdeniz	Karadeniz	İç Anadolu

Soru 6. Ahşap iskelet arasının kerpiç ve tuğla malzeme ile doldurulması ile yapılan evlere hımiş ev denir. Kırsal bölgelerde konut yapımında iklim ve doğal malzemenin varlığı temel etken olduğuna göre, **aşağıdakilerden hangisinde kırsal alanda hımiş evlere daha çok rastlanabilir?**

- A) Orta Fırat Bölümü
- B) Doğu Karadeniz Bölümü
- C) Adana Bölümü
- D) Konya Bölümü
- E) Batı Karadeniz Bölümü

Soru 7. Kır yerleşmeleri dağınık, toplu ve gevşek yapıli olmak üzere üç farklı şekilde olabilir.

Karadeniz'de dağınık, İç Anadolu'da toplu, Ege Bölgesi'nde gevşek kır yerleşmeleri yaygındır.

Kır yerleşmelerinde bölgeler arasında yukarıdaki gibi farklılıkların oluşmasında aşağıdakilerden hangisi en önemli faktör olmuştur?

- A) Yağış B) Toprağın verimi C) Bitki örtüsü D) Yükselti E) Sıcaklık

Soru 8. **Aşağıdakilerden hangisi plansız kentleşmenin kanıtıdır?**

- A) Ulaşım sorununun metroyla çözümlenmiş olması
- B) Çok katli yapıların oluşması
- C) Gelenek ve göreneklerin zayıflaması
- D) Konutların tarım alanlarına yapılması
- E) Nüfusun endüstri kuruluşlarına paralel artması

Soru 9. Turizm ve tarımsal faaliyetler nedeniyle ülkemizde dönercilik iç göçler meydana gelmektedir.

Buna göre, aşağıdaki dönemlik göç alan illerden hangisinin göç alma nedeni turizm değildir?

- A) Antalya B) İzmir C) Muğla D) Adana E) Aydın

Soru 10. Ülkemizin bazı kırsal yörelerinde mesken tiplerinde, daha çok yakın çevreden sağlanan yapı malzemeleri kullanılmaktadır.

Aşağıdaki bölümlerin hangisinde, yakın çevreden temin edilen doğal yapı malzemelerin mesken tipleri üzerindeki etkisi en azdır?

- A) Orta Fırat B) Yukarı Kızılırmak C) Doğu Karadeniz
D) Çatalca-Kocaeli E) Erzurum-Kars

Soru 11. İklim hem coğrafi çevreyi hem de insan yaşamını çok yakından etkileyen bir etmendir. Bu nedenle iklim özelliklerinin nüfusun dağılışı üzerinde önemli etkileri vardır.

Aşağıdaki illerimizden hangisinde nüfusun seyrek olması iklim özellikleriyle açıklanamaz?

- A) Çanakkale B) Sivas C) Kars D) Konya E) Erzurum

Soru 12. Yukarıdaki grafikte 1990-2000 sayım yılları arasında Türkiye'de bölgelere göre şehir ve köy nüfusunun artış hızları verilmiştir.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Şehir nüfusu artış hızları Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde daha yüksektir.
B) Karadeniz Bölgesi'nde köy nüfusu miktarı azalmıştır.
C) Şehir ve köy nüfusunun artış hızları arasındaki en az fark Marmara Bölgesi'ndedir.
D) Akdeniz Bölgesi'nde şehir nüfusu Ege Bölgesi'nden daha fazladır.
E) Köy nüfusu artış hızı sadece Marmara Bölgesi'nde % 20'nin üstündedir

Bölge	Yıllık Nüf. Artış Hızı (%)
Marmara	23.59
Ege	21.10
Akdeniz	22.93
İç Anadolu	9.92
Karadeniz	-0.15
D. Anadolu	12.54
G.D. Anadolu	34.35

Soru 13. Yukarıdaki tabloda 1985-1990 yılları arasında bölgelerimizin nüfus artış hızları verilmiştir.

Buna göre, Marmara Bölgesinde nüfus artışının en fazla olması aşağıdakilerden hangisiyle açıklanamaz?

- A) Sanayinin gelişmiş olması
B) Göçle gelenlerin fazla olması
C) İş imkanlarının fazla olması
D) Ulaşım ve ticaretin gelişmiş olması
E) Doğal nüfus artışının yüksek olması

Soru 14. Türkiye'de iç göçler genel olarak kırsal kesimden kentlere doğru olmaktadır. Kırsal kesimden kentlere olan bu göçler, bazı faktörlerin etkisiyle oluşmaktadır.

Aşağıdakilerden hangisi bu faktörlerden biri değildir?

- A) Tarımda makineleşmenin artması
- B) Miras yoluyla tarım topraklarının parçalanması
- C) Sanayi kuruluşlarının kent içinde kalması
- D) Şehirlerde iş imkanlarının fazla olması
- E) Kırsal kesimde sağlık ve eğitim hizmetlerinin yetersiz olması

Soru 15. İnsanların geçici, fakat özellikle devamlı olarak oturdukları yerlerden bir başka yere gitmelerine göç denir. İnsanların göç etmelerinde çeşitli nedenler bulunmaktadır.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi ülkemizde kırsal alandan kentlere doğru yapılan göçlerin nedenleri arasında yer almaz?

- A) Tarımda makinalaşmanın artması
- B) Kentlerde eğitim ve sağlık hizmetlerinin fazlalığı
- C) Tarımda gübre kullanımının ve birim alandan elde edilen verimin artması
- D) Kırsal alandaki hızlı nüfus artışı
- E) Tarım topraklarının miras yoluyla bölünmesi